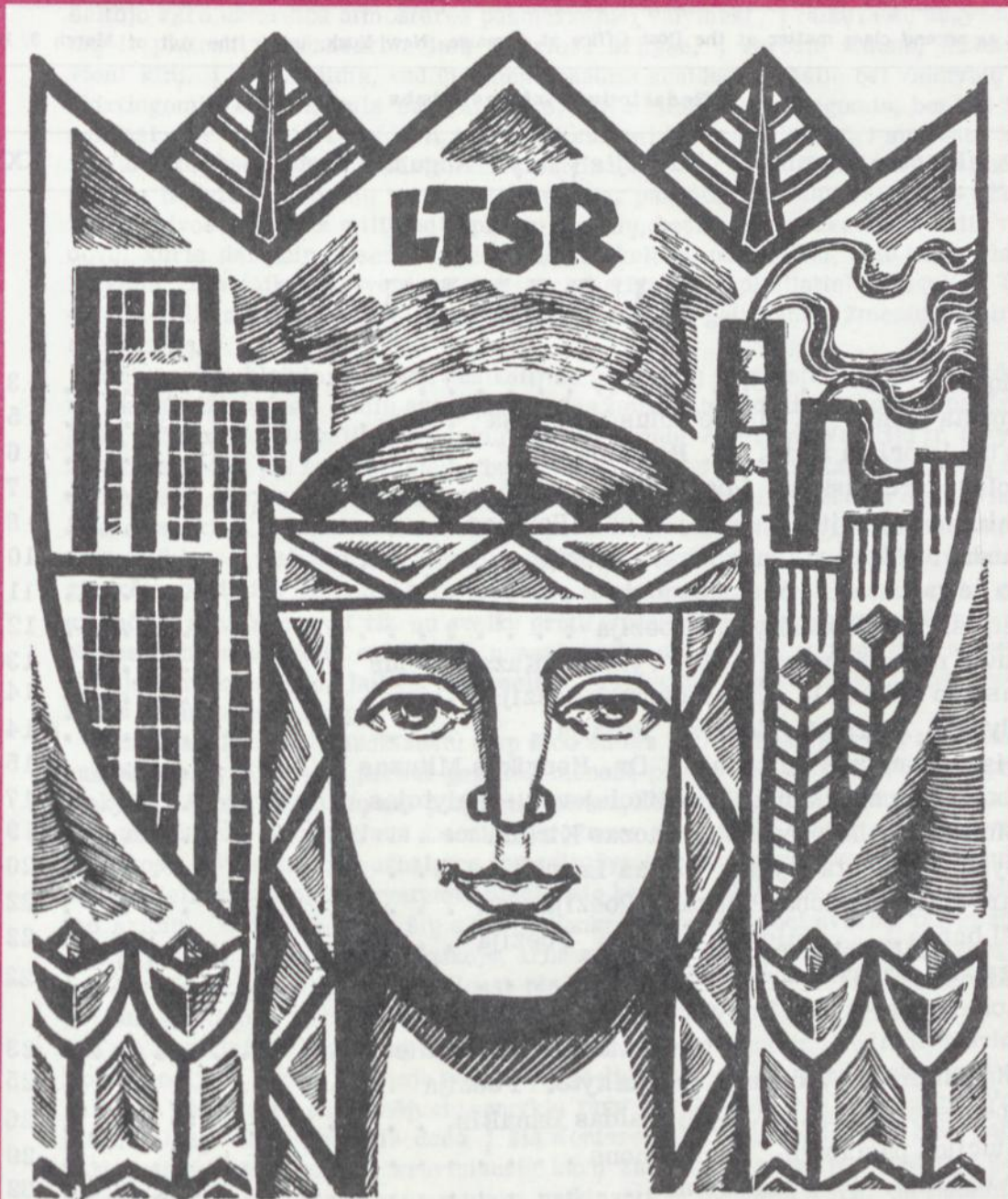

SVIESA

NO. 3

LIEPA – RUGPIŪTIS – RUGSĖJIS

1973 M.

Šiomet sukanka 33 m., kai Lietuvoje atkurta Tarybų Valdžia
Ed. Ziauberio plakatas

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redaktorius Antanas Bimba

No. 3 Liepa - Rugpjūtis - Rugsėjis (July - August - September) 1973 XXXVII

TURINYS

Ivykių sukuryje	3
Sparnuota žemė. B. Mackevičius. Poezija	5
Liks tik istoriniu faktu. A. Romanskas	6
Mykolas Karčiauskas. Poezija	7
Socializmo laimėjimų jubiliejus. V. Bovinas	8
Negandas. Aleksys Churginas. Poezija	10
Mano sesuo Agota. A. Liepsnonis	11
Atmintis. V. Jasukaitytė. Poezija	12
Lietuvių meno sąjungai - 50. Vytautas Kazakevičius	13
Pavasario aidas. K. Žakavičienė. Poezija	14
Lazdynai. Petras Keidošius. Poezija	14
Ar visada naudingi vitaminai? Dr. Henrikas Mituzas	15
"Stebuklai be stebuklų". V. Mikolajevas - gydytojas	17
Poetinės gyvenimo freskos. Juozas Kirkila	19
Jaunystėje užgauta styga. Vincas Lauraitis	20
Vakaro tyloj. Aldona Puišytė. Poezija	22
Ir vėl banga. . . Aldona Puišytė. Poezija	22
Knyga. K. Žakavičienė. Poezija	22
Naujos dainos - nauji Tarybų Lietuvos paukščiai	
A. Navasaitis, A. Gučiūnietis	23
Prisipažinimai. Vidmantė Jasukaitytė. Poezija	25
Kai nebesustojama . . . Gyd. Valdas Banaitis.	26
Evoliucijos paslaptys. Paul Simons	29
LLD reikalai. Ieva Mizarienė	31 ir 32

IVYKIŲ SŪKURYJE

Pirmasis šių metų pusmetis tarptautinių santykių istorijoje pasižymės greitais, dideliais pasikeitimais, kurie paliečia kiekvieną žmogų, kiekvieną šalį bei tautą. Pačiu didžiausiu ir svarbiausiu įvykiu tenka skaityti gana staigų žymų posūkį į šaltojo karo užterštos atmosferos pasmarkėjusių valymą, į taikų tautų sugyvenimą ir platesnį bendradarbiavimą įvairiose srityse, į geresnį žmonių pažinimą vieni kitų, į pripažinimą, kad šiandien pasaulis susideda iš šalių bei valstybių su skirtingomis socialinėmis santvarkomis, viena kitai prieštaraujančiomis, bet kad jos randasi toje pačioje žemėje ir todėl turi surasti bendrą kalbą, turi suprasti, kad nauju karu, kuris būtų atominis, viską naikinantis, nė viena negali nieko laimėti. Šitokia blaiviu protavimu pagrįsta dvasia per paskutinius kelius mėnesius užkariavo galvosena ne tik milijonų paprastų žmonių, bet ir gero skaičiaus šalių vadovų, kurie dar taip neseniai nedasileido nė kalbos, pavyzdžiui, apie bendradarbiavimą arba taikų sugyvenimą tarp socialistinio ir kapitalistinio pasaulio. Tai didelė, gili, sveika pakaita, nusipelnusi visų rimtai galvojančių žmonių nuoširdų sveikinimą.

Šio gero, blaiviojo pusėn pasikeitimo pavyzdžių netrūksta. Užtenka pabrėžti tik akivaizdžiausius. Pačiu svarbiausiu visa žmonija teisingai laiko didelį pagėrėjimą, džiugų prablaivėjimą santykių tarp Jungtinių Amerikos Valstijų ir Tarybų Sąjungos. Mat, jau seniai visiems buvo aišku, kad nuo santykių tarp šių dviejų didžiųjų jėgų, kurios savo rankose turi pakankamai branduolinių įrankių ne tik viena kitai sunaikinti, bet nušluoti nuo žemės paviršiaus visą žmoniją, dideliame laipsnyje priklauso visi kiti tarptautiniai santykiai. Ir kai tik šitie santykiai pradėjo giedrėti, pasitaisė santykiai tarp valstybių ir tautų visuose kontinentuose. Tai gali užginčyti arba nematyti tik su sveiku protu atsisveikinęs nebepagydomas reakcininkas arba maoistinis sektantas, nenorįs arba nepajėgiąs atsisveikinti su sena šaltojo karo klestėjimo laikais išpuoselėta liguista, bet labai madinga, labai populiaria buvusią galvosena.

O žymiausiu ir akivaizdžiausiu tarp šios šalies ir Tarybų Sąjungos pagerėjusių santykių pavyzdžiu yra pernai gegužės mėnesį prezidento Richard Nixono apsilankymas Maskvoje, o šių metų birželio mėnesį Tarybų Sąjungos Komunistų Partijos generalinio sekretoriaus Leonido Brežnevo viešnagė Washingone. Maskvoje pradėtos, o Washingtone užbaigtos ir pasirašytos įvairios sutartys sukūrė naują, labai prielankią situaciją vystymui plačiausio bendradarbiavimo daugelyje gyvenimo sričių. Gaila, kad apie šių sutarčių konkrečią reikšmę bei svarbą, taipgi apie galimybes jas įgyvendinti praktikoje, arba apie šioje šalyje dar esančias galingas joms prieštaraujančias jėgas, čionai plačiau pakalbėti nėra vietos, tenka palikti pačiam skaitytojui apgalvoti ir suvokti.

Taip pat visi sutinka, kad sušaukimas Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Konferencijos, kurios pirmoji sesija įvyko Helsinkyje, Suomijos sostinėje, buvo galimas tikrai dėka sušvelnėjusių santykių tarp Tarybų Sąjungos ir Jungtinių Valstijų. Daug vilčių pasaulis deda į šią Konferenciją. Iki šiol Europa buvo pačių didžiausių, žiauriausių ir kruvinausių karų židiny. Laikas tam padaryti galą pirma, negu ji pagimdys mums viską naikinantį branduolini karą. Su Helsinkio

sesija padaryta gera, konstruktyviška pradžia. Ženevoje įvyksiančioje sesijoje bus siekiama konkrečių kelių arba būdų Europą paversti iš pasaulinių karų židinio į pastovios pasaulinės taikos židinį. Žinoma, niekas neprivalo turėti iliuzijų, jog tai yra lengvai pasiekiamas idealas.

Prie žymiai pagiedrėjusių tarptautinių santykių reikia priskaityti jau gerokas laikas einančias derybas tarp NATO kraštų, kuriems vadovauja Jungtinės Valstijos, ir Varšuvos Pakto kraštų, kuriems vadovauja Tarybų Sąjunga, sumažinti arba apriboti ginklavimąsi strateginiais-branduoliniais ginklais. Juk šiais moderniškiausiais masinio žmonių žudymo ginklais ginklavimosi lenktynės yra didžiausia pasauliui grėsmė. Kaip diena aišku, kad greitoje ateityje šios rūšies ginklai liausis buvę Jungtinių Valstijų ir Tarybų Sąjungos monopolija. Antai, jau su jokiais prašymais, protestais bei reikalavimais nesiskaitydamos, šiuos ginklus vysto ir išbando Kinija ir Prancūzija. Jas paseks ir kitos šalys. Vis sunkiau darysis išvengti branduolinio konflikto.

Prasidėjęs bendradarbiavimas tarp abiejų Vokietijų (Rytinės-Vokiečių Demokratinės Respublikos ir Vakarinės-Vokietijos Federalinės Respublikos), nauja sutartis tarp Tarybų Sąjungos ir V. Vokietijos, sutartys tarp Lenkijos ir Čekoslovakijos iš vienos pusės, ir V. Vokietijos - iš kitos, taipgi yra tarptautinių santykių gerėjimo pavyzdžiai.

Lotynų Amerikoje žymų visapusišką socialistinės Kubos sustiprėjimą ir liaudies fronto laimėjimą Čilės Respublikoje reikia laikyti skaudžiu smūgiu imperializmui. Net ir Argentinoje militarinio režimo pakeitimas civiline valdžia su peronistais priešakyje yra pozityvus įvykis, rodantis, kad Pietų Amerikoje militarinės diktatūros, kaip JAV kapitalo įrankis prieš liaudies judėjimą, nėra amžinos, išeina iš mados. . . .

Tik, žinoma, pavojingai tarptautinę padangę tebetemdo tebesitęsias konfliktas Vidurio Rytuose tarpe Izraelio ir arabų. Kol kas šio konflikto išsprendimui mažai tepasiekta, ir reikia pripažinti, kad šio vėžio iš tarptautinių santykių kūno pašalinimui greitoje ateityje perspektyvos nėra labai šviesios. Tenka pasitenkinti tik gaudais, kad didžiosios jėgos, ypač Tarybų Sąjunga ir Jungtinės Valstijos, rimtai ieškančios bendro kelio šiam tarptautinių santykių teršimo šaltiniui pašalinti.

Taip pat, aišku, tarptautinėje padangėje tebeslankiojančiu tamsiu debesiu pasilieka mūsų šalies militarinės operacijos Indokinijoje. Čia irgi galo vis dar nesimato. Išplėtimas karo į Kambodiją ir tos šalies baisus mūsų bomberiais naikinimas buvo vėliausia Nixono valdžios kriminalinė agresija prieš Indokiniją ir jos žmones.

Gaila, kad mūsų šalies naminiuose reikaluose neturime kuo nei pasidžiaugti, nei pasididžiuoti. Priešingai, mūsų tiek ekonominė, tiek politinė padangė per šių metų pirmąjį pusmetį dar tamsiau apsiniaukė. Vėliausio ir bene skaudžiausio smūgio darbo liaudis iš valdžios susilaukė formoje taip vadinamos Nixono ekonominės programos "fazės 4-osios", kurioje panaikinta visokia maisto kainų kontrolė. Pačios valdžios palaiminimu prasidėjo gal visoje šios šalies istorijoje nerėgėtas maisto kainų kilimas.

Žmogus su mažomis pajamomis, fabriko, įmonės, raštinės darbininkas gali, būdai esant, apsieiti kad ir su vienu paltu arba viena suknele, arba nenuėjęs į teatrą, arba be automobilio, arba iš miesto nepabėgęs į pajūrį arba šiaip į laukus neišvažiuavęs tyru oru pakvėpuoti, bet jis, kaip ir turtuolis, turi valgyti, jeigu nori gyventi. Turtingam žmogui, milijonieriui, su stambiomis pajamomis maisto kainų pakilimas nieko nereiškia. Bet darbininkui, o ypač pensininkui, o ypač iš valdiškos pašalpos gyvenančiai šeimai, maisto kaina yra viskas: gyvenimas arba mirtis. Mirtis gal ne staigė, gal ne tiesiai nuo bado, bet nuolatinis nedavalgymas, negavi-

mas pakankamai tinkamo, sveikatos palaikymui reikalingo maisto, reiškia belaikę mirtį.

Ir štai turime valdžią, kuri pareiškia visiems kapitalistams, visiems parazitams, visiems pelnagrobiamis, kurie kontroliuoja maisto auginimą, pagaminimą bei pristatymą, lupkite iš vartotojų tokias kainas, kokias norite, didinkite savo pelnus be jokio apribojimo!

Maisto kainų kontrolės panaikinimas "Fazėje 4-ojoje" teisinamas tuo, kad, jeigu nebūsią leista stambiesiems maisto augintojams (farmeriams) didinti savo pelnus, aplupant maisto vartotojus, tai jie sumažins maisto produkciją, ir mes maisto pritrūksime. Betgi tuo pačiu laiku ta pati valdžia kasmet išmoka šimtus milijonų dolerių subsidijomis stambiesiems, kapitalistiniams farmeriams, kad jie mažiau žemės apartų ir apsėtų. Faktas yra, kad mūsų stambieji farmeriai pernai, apmokėjus visas gamybines išlaidas, pasidarė 22 bilijonus dolerių, arba 40 procentų daugiau pelno, negu 1970 metais. Bet mūsų valdžia nė piršto nepajudina prieš šiuos plėšikus. Dargi leidžia jiems savo pelnus dvigubai ar trigubai didinti maisto vartotojų sveikatos ir gyvybės sąskaita!

Bet, šį žurnalo numerį ruošiant spaudai, milijonų amerikiečių vyriausiu susidomėjimo objektu yra Watergate afera-skandalas. Iškyla aikštėn valdymo aparate neregėtas išsigimimas, supuvimas, stambiojo kapitalo, kuris sudėjo 55 milijonus dolerių, kad jo žmogus (Nixonas) būtų išrinktas prezidentu antram terminui, kad per jį jis galėtų be jokių varžymų viešpatauti, siekimas sukoneveikti šalies Konstitucijoje patikrintas demokratines teises ir civilines laisves žmonėms. Iki šiol praveisti tyrinėjimai jau užtenkamai įrodė, kad prez. Nixonas pirmininkauja aparatui, kuriame svarbiausias vietas yra arba buvo pavadęs sukčiams, apgavikams, pardsidavėliams, kriminalistams. O gal jie, pradedant Erlichmanu ir baigiant McCordu, sugedo patekę į aukštas vietas, paragavę prestižo ir galios kitiems diktuoti, įsakymus davinėti? Sunku pasakyti. . .

Watergate afera dar nebaigta. Dar toli gražune viskas iškelta aikštėn. Milijonų žmonių susidomėjimas nesimažina. Galimas daiktas, kad nors dalinai tasai susidomėjimas dar geroką laiką veiks anestezija sumažinti skaudėjimą nuo "Fazės 4-osios" atliekamos operacijos. . .

B. MACKEVIČIUS

Sparnuota žemė

Brenda miškas į ūkaną sėmą.
Tūpia mėnuo ant beržo peties.
Nuslopinę mašinų ūžimą,
Greit lakštingalos dainą pratęs.

Pasigersim nuo vasaros kvapo,
Susiliesim širdim su žeme.
Ir žaliuos mūsų viltys kaip lapai,
Ir svajonės banguos kaip versmė,

Tarsi metraštin dirvon įrašom
Ir datas, ir žygius dabarties.
Amžius, keisdamas kaimo peizažą,
Nepakeičia artojo širdies.

Mes širdim — kaip tėvai — jaučiam žemę.
Nors gyvenam ir dirbam naujai.
Gaivią jėgą iš žemės paėmę,
Šimteriopai grąžiname jai.

Ir statydami pirkį iš mūro —
Pasodinam rūtas prie langų.
Prieš keleivį neužveriam durų,
Nerakinam širdžių nuo draugų.

Gimto židinio kvepiančis dūmas
Visada šauks vaikus pas save.
Neišsenkantis dirvų brandumas
Amžinai, kaip legenda gyva.

Seks žmogaus ir epochos didybę,
Tyrą džiaugsmą dienos kiekvienos,
Laiką, verčiantį darbą kūryba,
Darbą, duodantį žemei sparnus.

A Romanskas

FILOSOFIJOS MOKSLŲ KANDIDATAS

Liks tik istoriniu faktu

ŽMOGUS IR PASAULIS

Kiekvienoje pasaulėžiūroje vieną svarbiausių vietų užima žmogaus idealo supratimas. Ypač aktuali žmogaus idealo supratimo problema tapo šiuolaikinėje ideologinėje kovoje. Nuo šios problemos išsprendimo priklausys socializmo bei komunizmo pergale visame pasaulyje.

Katalikiškosios pasaulėžiūros ideologai modernizavo tradicines bažnytines dogmas, pritaikydami jas naujoms istorinėms sąlygoms. Apie tai liudija ne tik oficialūs popiežiaus raštai bei kiti Vatikano dokumentai, bet ir atskirų religinės pasaulėžiūros teoretikų, jų tarpe ir lietuvių A. Maceinos, S. Šalkausko, J. Girniaus ir kitų, veikalai.

Šiuolaikinės religinės pasaulėžiūros ideologai neabejoja, kad dievo žodis "sukūrė" pasaulį ir tobuliausią jo išsivystymo rezultatą - žmogų. Žmogus, anot jų, neturi nieko bendro su pasauliu.

Tai prieštarauja moksliniam pasaulio supratimui. Gamtos mokslai bei kitos disciplinos įrodė, kad pasaulis ir jo tobulybė - žmogus - yra dėsningas gamtos vystymosi rezultatas. Apie tai paskelbta daug literatūros, tame tarpe žinomas F. Engelso veikalas "Darbo vaidmuo beždžionės sužmogėjimo procese".

Katalikiškosios pasaulėžiūros ideologai bando rasti kažkokį vidinį žmogaus ir dievybės "ryšį", kuris nepriklauso nuo pasaulėžiūros. Žmogus žodžiais gali nuneigti jį, neišsąmoninti, bet jis yra objektyvus. Dvasinis žmogaus turtingumas priklauso nuo jo panašumo į dievybę, kiek jame yra "įsikūnijęs" dievo paveikslas.

Tokį žmogaus supratimą šiuolaikinės katalikiškosios pasaulėžiūros ideologai vadina "humanišku" ir priešpastato jį marksisti-

niam-lenininiam žmogaus supratimui. Anot jų, marksistinis žmogaus idealas yra nepriimtinas, nes materialistiškai suprastas žmogus esąs bedvasis, besielis.

KĄ SAKO MARKSISTINĖ PASAULĖŽIŪRA?

Marksistinė-lenininė pasaulėžiūra atmeta religinio kulto tarnų bei jo teoretikų išgalvotas pasakas apie nemirtingąją sielą bei jos "gyvenimą" antgamtiniame pasaulyje. Tačiau iš to neseka, kad žmogus niekuo nesiskiria nuo gyvulio. Dvasinį tobulėjimą nulemia socialinės sąlygos. Žmogaus dorovė, moralė nieko bendra neturi su dievo pripažinimu. Religijos išpažinimas priklauso nuo visuomeninio auklėjimo. Religiniai jausmai irgi turi socialinį, o ne kažkokį antgamtinį pagrindą. Dorovė, moralė būdinga tiek tikinčiajam, tiek ir ateistui. Kaip rodo praktika, nemaža tikinčiųjų yra žemesnės moralės negu ateistai. Apie tai liudija reakcinių kulto tarnų ryšiai su hitlerininkais, vėliau su nacionalistinėmis gaujomis, jų dalyvavimas, žudant tarybinius žmones. Religijos ir moralės sutapatinimas yra socialinių reiškinių klastojimo išraiška.

Katalikiškosios pasaulėžiūros ideologai, pagrįsdami religinį žmogaus supratimą, ne be pagrindo atsisako nuo racionalių dievo "įrodymų", o dažnai spekuliuoja psichologija bei tikinčiųjų religiniais jausmais. Kitais žodžiais tariant, jie atsisako nuo racionalių ir pereina prie irracionalių dievo "įrodymų".

RELIGIJA - DVASINIO PAVERGIMO FORMA

Religija yra viena dvasinių žmogaus pavergimo formų. Religinės dogmos, politinis klerikalizmas stengiasi turėti įtakos visoms socialinio gyvenimo sritims: moralei, politinei-visuomeninei veiklai, šeimyniniam, individua-

liam gyvenimui ir t. t. Religinės organizacijos, draugijos, politinės partijos dar ir šiaudien tebėra stambus veiksnys šiuolaikinėse kapitalistinėse šalyse, kaip Vakarų Vokietijoje, Italijoje ir t. t. Jos ir buržuazinėje Lietuvoje darė įtaką visuomeniniam-politiniam gyvenimui. Politinis klerikalizmas yra forma, kuria buržuazija stengiasi kontroliuoti visuomeninį šalies gyvenimą. Dėl to tarybiniai įstatymai suteikia piliečiams sąžinės laisvę priimti arba atmesti religinę pasaulėžiūrą ir uždraudžia bet kokią politinio klerikalizmo pasireiškimą.

Nors šiuolaikiniai religinės pasaulėžiūros ideologai stengiasi sutapatinti žmogaus esmę su religiniu pasaulio supratimu apie tariamą "dievišką" žmogaus esmę, tačiau jie yra priversti skaitytis su ateistinių pažiūrų išplitimu, kaip su realiu socialiniu reiškiniu. Tuose jų išvedžiojimuose daug fantazijos. Ateizmas, anot jų, yra dievo duotosios laisvosios valios išraiška. Dar daugiau, ateizmas tik psichologinis nusiteikimas atmesti dievą. Taip samprotuoja J. Girnius ir kiti. Iš tikrųjų materialistinė, ateistinė pasaulėžiūra nėra psichologinis nusistatymas dievo atžvilgiu, bet gamtoje bei visuomenėje realių reiškinių neiškreipto atspindžio išraiška. Tai skiria materialistinę pasaulėžiūrą nuo religinės pasaulėžiūros, jau nekalbant apie skirtingas šių pasaulėžiūrų socialines funkcijas.

ATEISTINIO GYVENIMO BŪDO PAGRINDAI

Ateistinis gyvenimo būdas yra paremtas moksliniu tikrovės supratimu. Jis atmeta religines dogmas ir reikalauja rūpintis realiomis dvasinėmis bei materialinėmis vertybėmis, nesvajojant apie antgamtinį pasaulį. Priešingai religinei pasaulėžiūrai, ateizmas teigia žmogų, nurodo realius humanizmo pagrindus. Nors kai kurie šiuolaikiniai religinės pasaulėžiūros ideologai stengiasi kritikuoti neigiamus socialinius reiškinius, pasireiškiančius buržuazinėje tikrovėje, tačiau jiems tesugeba priešpatastyti religinį socialinio gyvenimo supratimą, kuris reikalauja susitaikyti su ja. Dėl to religijos skelbiamas gyvenimo būdas nieko bendro neturi su tikruoju humanizmu ir tikinčiajam tesugeba pateikti iliuziją apie pomirtinio "gyvenimo" geroves. Religinė pasaulėžiūra paneigia gyvenimo prasmę, nes "dangaus karalystė" tikinčiajam žadama ant-

gamtiniame pasaulyje. Tikinčiajam belieka tik paskubėti greičiau palikti žemiškąją "ašarų pakalnę" ir greičiau nukeliauti į "tą rojus kampelį".

Socialiniuose klausimuose religinės pasaulėžiūros ideologai atvirai priima reakcinę poziciją. Jie rašo, kad visuomenę skaldo ne socialinė nelygybė, t. y. privatinės nuosavybės pagimdyti proletariato ir buržuazijos klasiniai prieštaravimai, bet žmonių "santykis" su Kristumi. Jie ragina visus tikinčiuosius drauge kovoti prieš materialistinę pasaulėžiūrą ir socialistinę valstybę. Taip rašo A. Mačeina be jo bendraminčiai.

KOMUNISTINIO ŽMOGAUS IDEALAS

Komunistinio žmogaus idealas yra ne abstraktus, atplėštas nuo realios veiklos, bet aktyvus komunizmo kūrėjas, kuris savo sąžiningu darbu įneša indėlį į komunistinės visuomenės kūrimą. Aukštasis moraliniais-doroviniais bei politiniais principais, gamybine bei visuomenine veikla tarybinis žmogus įrodo savo atsidavimą komunizmui. Religinė pasaulėžiūra tarybų šalyje reiškiasi tik kaip praeities atgyvena. Ji nustoja savo įtakos vis didesniam tarybinių piliečių skaičiui. Palaipsniui ji visiškai išnyks ir liks tik istoriniu faktu. Religinės "tiesos" neteks bet kokios realios socialinės reikšmės. Šis procesas jau vyksta mūsų šalyje. Nėra tokių jėgų, kurios galėtų jį sustabdyti. Psichologiniai bei kiti dievo "įrodymai" tam irgi nepadės.

MYKOLAS KARČIAUSKAS

*Eilėrašciai, koks keistas jūsų kelias!
Kažkas pasakė žodį.
Iš kamaraitės ištempė metaforą,
pagimdžiusią ne vieną jau poetą,
vynu pagirdė, nuprausė
ir, užskraidinęs ant aukščiausio stogo,
ją gundė gatvėmis, gėlėm, pirmąja meile,
mažais žmogeliais,
už kampo geriančiais portveiną...
Toli, rytuos, bekrisdama
žvaigždė užgeso, kažkas išėjo
ieškot jos šilumos,
jau daugel šviesmečių artėjančios prie
žemės.*

Socializmo laimėjimų jubiliejus

V. BOVINAS

Praėjusieji ir šie (1972-73) metai - tai socializmo idėjų ir pergalių realizavimo ataskaitiniai metai. Praėjo pusšimtis metų, kai 1922 metais, dar Leninui vadovaujant, buvo įkurta Tarybų Sąjunga. Nauja socialistinių šalių ir tautų sąjunga atėjo į žmonijos istoriją besivaduodama Markso, Engelso ir Lenino principais. Tai buvo naujas posūkis istorijos procese - pašalinti darbo žmogaus išnaudojimą kito žmogaus (kapitalisto) naudai, kelti jo gyvenimo lygį, užtikrinti ekonominį ir kultūrinį socializmo šalių suklestėjimą, ugdyti internacianlinį tautų ir šalių bendravimą. Tai į šią socialistinių tautų šeimą atėjo ir lietuvių tauta. Socializmo sistemoje mažos ir didelės tautos lygiateisiškai bendrauja - jas vienija marksizmo principai.

DIDŽIULIAI LAIMĖJIMAI

Dabar, minint 50-tą jubiliejų, jau kalbame apie Tarybų Sąjungą kaip istoriškai pažangiausią, ekonomiškai ir kultūriškai sveikiausią pasaulyje socializmo valstybę. Tarybų Sąjunga, gimusi Spalio socialistinės revoliucijos audrose, nugalėjęs savų ir svetimų interventų puolimus, apgynęs Tėvynę nuo hitlerinio fašizmo žudikų II pasaulinio karo ko-

voje - šiandien stovi tarp didžiųjų pasaulio valstybių kaip socializmo realizavimo tvirtovė. Socializmo šalys šiandien didžiuojasi iškilusiu mokslu, socialistine ekonomika, kultūra ir meno, literatūros suklestėjimu. Per tą pusšimtį metų gimė naujos socialistinės valstybės Europoje, Azijoje ir Lotynų Amerikoje. Jeiguprieš 50 metų komunisto vardas reiškė tik gražią idėją - tai šiandien komunisto vardas jau didžiuojasi realizuotu socialistiniu pasauliu. Minint Tarybų Sąjungos 50-tą jubiliejų, arti trečdaliui pasaulio žmonių vadovauja Komunistų partijos.

APIE TRŪKUMUS

Žinoma, socializmo pasaulyje dar ne viskas pasiekta ir užbaigta. Jame vyksta ekonominiai, politiniai ir ideologiniai procesai - kova už pažangą, prieš buržuazines liekanas ir įgudžius. Vyksta marksistinė savikritika literatūroje, kuri atspindi socializmo laimėjimus ir esamus trūkumus. Literatūros tema rašytojas A. Bieliauskas pabrėžia: "Visų pirma, SOCIALIZMO EPOCHOS literatūra, susiformavusi per lietuvių tautos tarybinio gyvenimo laikotarpį, tai SOCIALIZMO IDĖJOMIS besivaduojanti literatūra, savo veiklos pradžia,

raida ir visą gyvenimą susijusi su liaudies avangardu - Lietuvos Komunistų partijos vesta ir vedama kova už žmogų, už jo paaukimui ir vietai šiame pasaulyje pritinkamą gyvenimą" ("Pergalė", 1973, 1).

Tačiau pasitaikantys literatūros kūrinių nevaisingumai dažniausiai susiję su stoka idėjiškumo. Antanas Sniečkus peržvalginiam pranešime partijos aktyvui, žymėjo: "Pastebimai susilpnėjo pilietinis ir visuomeninis, o tuo pačiu ir internacionalinis mūsų poezijos ir smulkiosios prozos rezonansas". Todėl: "Reikia didinti idėjinį ir estetinį reiklumą išleidžiamiems literatūros kūriniams". . . Pastaba ir kūrėjui: "Tikras menininko profesionalumas - tai jo įgimto talento, jo kūrybinio darbo sulydymas su marksistine-leninine pasaulėžiūra, komunistiniu partiškumu, tai istoriškai teisingas ir idėjiškai kryptingas gyvenimo reiškinių vertinimas" ("Tiesa", kovo 15). Tokio idėjiškumo stoka pasitaiko ir kai kurių kritikų straipsniuose.

NAUJI KŪRĖJAI IR NAUJAS SKAITYTOJAS

Į šiandienę Tarybų Lietuvos literatūrą atėjo ir ateina nauja karta prozininkų, poetų, kritikų ir lavintas

skaitytojas. Jie ateina iš mokyklų, įsigiję profesinę literatūros specifiką, bet ne visuomet pilnai įsisavinę visuomeninę, marksistinę pasaulėžiūrą. Atrodo, kad dėl to daug teorizuojama apie meno kūrinio formos specifiką. Recenzijose jauni kritikai kalnus prirašo apie kūrinio formos specifiką. Recenzijose jauni kritikai kalnus prirašo apie kūrinio žanrą, kuris tradicinis ar modernistinis, lyrinis ar epinis, intelektualinis ar psichologinis. Tačiau skaitytojui pagrindinė meno kūrinio vertė yra ta - kas JAME PASAKYTA. Teisingai pastebi J. Bielinis: "Visi braižai ir stiliai gali būti geri ir blogi".

Meno kūrinio formos tema kalba ir žymus rašytojas M. Sluckis. Jis rašo: "sunkiai sutariam, ką vadinti apsakymu, o ką apysaka, škicu, ese. Daug kartų ginčijomės, kas yra: jausmų sukūrys ar susimąstymo akiratis, girdėta buitinė istorija ar ekskursas į fantaziją". Autorius pastebi, kad "nė ko norėti nežinom". O tuo pačiu - "gero apsakymo... kuris laikas nesulaukiame" ("Literatūra ir menas", 1973, Nr. 3). Šie ir kiti formalistiniai teorizavimai gali būti jaunųjų literatūrų brendimo požymiu.

NUOMONIŲ SKIRTUMAI

Tarybų Lietuvoje socializmo sąlygomis literatūra ir menas suklestėjo kiekybe ir tematika. Pereitais metais (1972) vien poezijos lietuvių kalba buvo išleista 32 knygos. Tą gausų poezijos

derlių vienoje laikraščio laidoje vertina trys kritikai - V. Areška, K. Nastopka ir A. Drilinga ("Literatūra ir menas", 1973, Nr. 10). Deja, ne visi kritikai tuos pačius poetus ir jų knygas vienodai vertina. Vitas Areška rašo: "Jaunoji karta drąsiau ieško naujų formų. Tik ne visada ieškojimai baigiasi atradimais. Beveik visų jaunųjų kūryba pasižymi kiek miglotu turiniu, nepakankamai aiškia siekimų programa, bet palyginti aukštu profesionalumu, sugebėjimu kurti meninę formą". Jų kūryboje esama "dvasinio sumišimo" ir kitų trūkumų. Tačiau jaunųjų poetinės kūrybos "miglotą turinį" vargu gali išvaduoti "aukštas profesionalumas". Matyt, kad jiems reikalinga ir gera pilietinė ir idėjinė kritika.

T. Venclovos (jaunojo) poetinę kūrybą kritikas vertina kaip intelektualinę vertybę. Kritikas teigia: kai poetas "sugeba suvokti būties universalumą, iškyla intelektualiniai poezijos pradai". Ir ten, "kur dominuoja racionalus ar aforistinis mąstymas". Dar ir todėl, kai poeto "žvilgsnis į istoriją ir kultūrą panoramiškas". Kiek naivokas tas "intelektualumas". Juk pats savaime intelektualumas nepasako poezijos vertybės - ji gali būti gera ir bloga. Taip lygiai istorijos, kultūros ar būties universalumo suvokimai nėra vienalyčiai. Vadinas, intelektualumas turi savo spalvas ir kryptis poezijoje. Antra vertus, epochoje, kur dvi visuomeninės sistemos, dvi ideolo-

gijos kovoja prieš viena kitą - nėra ir negali būti VIENINGO istorijos ir kultūros suvokimo. Šį klausimą tinkamai nušviečia marksistas literatūros kritikas J. Bielinis:

"Tikras literatūros mokslo ir kritikos intelektualumas - tai platus filosofinis ir estetinis išsilavinimas, gilus dialektinio galvojojimo būdo įsisavinimas, sugebėjimas teisingai atskleisti specifinius meninės kūrybos santykius ir ryšius su visuomeninio gyvenimo tikrove, siekimas pilietiškai aktyviai ir principingai analizuoti literatūros ir meno kūrinuose iškeltus klausimus, lyginant juos su realia gyvenime egzistuojančiomis problemomis" ("Tiesa", 1972, liepos 15).

APIE KŪRYBOS FORMĄ IR IDEOLOGIJOS PROBLEMAS

Savame straipsnyje K. Nastopka irgi komentuoja tuos pačius poetus ir jų knygas išleistas pereitais metais. Šis kritikas, kaip visuomet, koncentruoja dėmesį ne turiniui, bet poetinės kūrybos formai, braižui. Savo suvokimus kritikas deklaruoja abstrakčiomis frazėmis. Be keleto kūrybinių pastabėlių, jo straipsnyje gausu poetų pavardžių ir jiems prirašytų etikečių.

Štai keletas pavyzdinių citatų: P. Raščius - "formos rūbas sumaniai nunertas"; A. Bukontas - "sąlyginis ženklas, kreipimasis į neišsakytą potekstę"; V. Skripka - "dekoratyvinis iškilmingumas"; A. Bernota - "bando modernizuoti brai-

žą"; A. Miškinis - "gėriesi jo meistriškai valdoma forma"; J. Juškaitis - "jo lyrikos intonacija - stebėjimasis gyvybės ir gyvenimo stebuklu"; S. Geda - "iš realybės įspudžių kuriamas transformuotas poetinis pasaulis"; T. Venclova - "išsiskiria kontruktyvia forma, tobulai sutvarkytu žodžiu" ir t. t. Kaip matome, tai formalistinės frazės, vietomis jos praplėstos, bet nieko nepasakančios apie idėjinę poezijos vertybę.

Tačiau kitaip rašo tame pat laikraščio numeryje ir apie tą patį poezijos derlių - poetas, kritikas Antanas Drilinga. Drilingos straipsnyje poezija gauna socialinę ir visuomeninę reikšmę. Jis rašo: "Ir vis dėlto šie eiliniai mūsų poezijos metai rodo tam tikrą poetinių jėgų diferenciją, tam tikrus idėjinio ir meninio pobūdžio poslinkius. Galimas daktas, šie požymiai iš dalies koncentruojasi poezijos šiuolaikiškumo ir poeto pozicijos problemose, kurias norėčiau nors trumpai paliesti". O poezijos ar bile meninės literatūros problemos paliesti - būtina paliesti ir socializmo ideologijos problemas. Drilinga jas liečia:

"Tur būt, nereikia įrodinėti, kad šiuolaikiškumas - ne šiuolaikiškų terminų ar leksikinėje apyvartoje daugiausia vartojamų žodžių, dienos aktualijų ar būtinių atributikos gausumas. Šiuolaikiškumas - tai pati poezijos dvasia, jos santykis su visuomeninio gyvenimo reiškiniams, šiandieninio žmogaus vidinio pasaulio

kontaktai su realiu mus supančiu pasauliu. Kaip šis santykis išreiškiamas poetine kalba, priklauso ne tik nuo poetinės individualybės, bet visų pirma nuo poeto visuomeninės, politinės pozicijos, nuo jo požiurio į tai, ką norima išreikšti poetiniame kūrinyje".

Drilinga į literatūrą pažiūri ir istoriškai: "Kiekviena konkreti socialinė visuomeninė struktūra gimdė konkrečias savo laiko idėjas ir konkrečių savo laiko meną. Būtent čia glūdėjo esminiai meno išliekamasis vertės momentai. Neigti ar nematyti istorinio, socialinio literatūros determinuotumo, nepaisyti šios abėcėlės tiesos - kūdikiškai naivu ir, manau, beprasmiška".

Drilinga pastebi ir tiems poetams: "kurių kūryboje matyti bandymai Vakarų moderniosios poezijos principus perkelti į mūsų literatūrą (turiu galvoje daugelį T. Venclovos, J. Juškaičio ir kai kurių kitų jaunųjų poetų eilėraščių). Tie bandymai užkoduoti taip, kad jie būtų neprieinami be specialaus šifro, bandymai remtis tik asociatyviais pasąmonės faktoriais, miglotapsichozanalize ir vėlgį abstraktuoja poeziją ir siaurina jos galimybes".

Kritikas tarybinės literatūros poziciją aiškiai akcentuoja: "Abstraktumas ir hermatizmas, kaip mes jį bepavadinome ir kuo bemėgintume pridengti, niekad nebuvo priimtas socialistiniam menui, vaizduojančiam naują žmogų nauja jo dvasine struktūra". Socialistinis

menas, kaip jį apibūdina Drilinga - tai "Marksistinės estetikos apibrėžtas kūrybinis metodas, kurio pagrindas, kaip žinoma, yra mūsų literatūros ir meno partiškumas, liaudiškumas ir meniškumas. Šis pagrindas padeda vystyti stilių ir braižų įvairovę, kūrybinės individualybės, tačiau jis įpareigoja gyvenimo reiškinius vertinti iš klasinių pozicijų".

Kitaip, rodos, ir būti negali - jeigu literatūra neatspindi savo epochos kovojantį amžininką, jo darbą ir visuomenines problemas, ji negali būti pilnavertė literatūra. Literatūros visuomeniškumo ir idėjiškumo principas šiais jubiliejiniais metais pabrėžiamas Tarybų Sąjungoje ir visose socialistinėse respublikose.

NEGANDAS

Pasigrobsiu aš
uragano galią
ir įgrisusį
pakratysiu dangų
taip, kad žvaigždės visos
tarytum kriaušės
žemėn pabirtų!

Mulkiai ir rėksniai
mano žygį garbins,
bet nė vienas jų
neatspės, kas davė
tiek narsybės man,
kas išskėlė tokią
velnišką jėgą.

Jie nepastebės,
kaip tik ką pro šalį
mano negandas,
įkvėpėjas mano,
pražingsniavo lyg
nebylus Titanas,
mūšį laimėjęs.

ALEKSYS CHURGINAS

MANO SESUO AGOTA

Vasara. Baltija dainavo. Dangus mėlynas. Palangoje dirbau sezoninį darbą. 1933 m. rugpiūčio pradžioje iš Zarasų prabilo sesė: fašistai įmetė už grotų mano draugus. Jus ištraukiau į pogrindį. Pajutau - ir ant mano galvos krenta kalėjimo šešėlis. Vis dėlto be "nuotykių" grįžau į tėviškę. Vėliavoje nupiešiau šūkį. Paslėpiau svetimoje troboje. Du šauliai įskundė. Atbildėjo policininkai. Atplėšė nuo gimtųjų laukų. Sesės Agotos nebuvo. Ji vieškelį lygino, kad ponų karietos sklandžiau riedėtų. Pamačiau ją 1934 m. sausį. Pamačiau Utenos grototuose namuose. Veidas liesas lyg kalinės. Rusvos akys kupinos sielvarto. Lūpos sukepusios. Apsnigta.

Kalėjau septynerius metus. Ji man per tą laiką parašė apie 120 laiškų. Tai romanas. Ir su kiekviena eilute tirpdė grotas. Glostė kalinį. Ir vis smerkė šaulius. Nes jie pasikėsino prieš skaisčią kaip saulė vėliavą. Bet kartais pritrūkdavo žodžių. Užbaigdavo mintis rūtomis, mėtomis. Leistų - į voką įdėtų ir gėlių darželių. Iš rašto spėjau. Rašė pūslėta ranka. Tai liudijo raidės: grubios, netašytos, juodos, lyg suskilusios, kaip ir rašytojos rankos.

Pas ją į sodžių ateidavo apsimetėlių. Norėdavo apie brolių išpešti žinių. Vėliau sužinojau: ji iš pogrindininkų skaitė slaptąsias knygeles. Jai niekad neišsitariau: "Mane suims". . . Ir štai ji mokėjo išlaikyti paslaptį.

Labai mėgo dainuoti: "Laikštingalėli, gražus paukštelis". Užtrauks - laukai apsiverks, paukšteliai pritaras.

Vėl dainininkę pamačiau tik 1939. Tada Pravieniškėse su kalinamais draugais kasčiau durpes. Stovėjo ji prieš mane. Stovėjo balta kaip sniegas. Akys liūdnokos. Bet neverkė. Nes žinojo, ašara praskros broliui širdį nemažiau skaudžiai, negu kulka. Agota Kukankaitė tarė: "Sergu. Buvau pas gydytoją. Patarė ramiai gyventi". Ramiai. . . Oi, tas jos ramumas!

AGOTA KUKANKAITĖ
klasinio priešo nužudyta 1945. II. 4.

Rašydavau: "Pūgai siaučiant, tavo skundikai-šauliai daužo langus. . . Pastoja taką: "Tavo brolis supus šaltojoj. . ."

Va dabar žiūriu į jos akis. Jaučiu: jos jausmai kunkuliuoja tartum jūra. Norėtų per penkiolika minučių broliui pasakyti tiek, kiek rašytojas storame romane. Bet pasigirsta: "Baigta!" Turėčiau - duonos atriėčiau. Turėčiau - šilkinė skarele apriėčiau. Ir ji nužingsniavo. Jos vargus sudėjau eilėraštin "Susitikimas su sese". Pateko pas Kauno pogrindininkus. Jie pasiuntė per J. Kaškaitį "Laisvėn" Amerikon.

Vis ją guosdavau: grįšiu. Ir štai vėl pasirodžiau toje trobelėje, kurioje mane suėmė trys policininkai. Agota švystelėjo:

- Išgirdau: iš Kauno kalėjimo paleido politinius kalinius. Neabejojau, kad ir tu grįši. . . . Zarasuose jau šlama raudonos vėliavos. Tu už ją ilgai kentėjai.

Ji man negalėjo užsiminti laiškuose: 1939 m. susirašinėjo su J. Kaškaičiu. Jis jai pri-

siųsdavo ir iškarpas. 1941 m. pradžioje ji atvyko Kaunan. Man buvo kūrybinė rugiapiūtė. Spausdinausi. Redakcijoje taisyčiau rašytojų ir visos Lietuvos korespondentų rankraščius. Pasišnekėjome. Papietavome. Ji pernakvojo pas rašytoją S. Kapnį. Atsisveikindama apsiniaukė: "Tavo išdavikai man pradeda grąsinti". Paguodžiau: aplauš ragus.

Daugiau jos nepamačiau. Ir štai išstrūko okupantai iš Lietuvos. 1944 m. mokytojavau Gorkio srityje - Ičalkų vaikų namuose. Jiems dėščiau lietuvišką mokyklos programą. Vieną rugsėjo dieną švystelėjau lyg išgirdęs lakstingalos giesmę. Agota rašol Prisi pažino: "Iš kareivio sužinojau tavo adresą". Pagaliau grįžau į Kauną. Leidau laikraštį. Telegramas: "Klasinis priešas nužudė sesę Agotą. . ." Beliko jos krautelis - dienoraštis.

Štai ji liudijo. Išiveržė okupantai. Vokiečiai pamušė tarybinę lėktuvą. Varginieji valstiečiai priglaudė lakūną. O turtuoliai: "Atiduoti jį vokiečiams!" Bet vis dėlto broliški žmonės išgelbėjo padangės arą. Vėl ji liejo savo poeziją: "Su partizonais išplatino me atsišaukimus prieš hitlerininkus".

Okupantai du kartus ją kalino Zarasuose. Užrašė ji: "Žiuriu pro tas pačias grotas, pro kurias žvelgdavo brolis". Net sukūrė vaizdelį. Skundėsi: "Sunku kalėti jaunesnei ir už rūtą". Pati save guodė Janonio posmais. Sėdėjo kameroje, kur 1933 m. matydavau tryliką moterų - revoliucionierių. Jos vaikščiodavo kieme. Pagaliau ir jai grotos ištirpo. Keičiasi ir jos užrašai. Jie jau tartum rašyti ne rašalu, o spinduliais: "Okupantai bėga. . . Raudonoji Armija kaujasi jauties Karaliaučiumi! . . . Man grasina (nacionalistai, A. L.): "Gailėsies". O man nėra ko bijoti. . ."

Tik nepavaiduota 1945 m. vasario 4-oji diena. Ji triūsė po šiaudinę pastogę. Švystelėjo žvaigždės. Įėjo du vyriškiai. Agotai sužaibavo: "Vokiečiai! Pasiųsti vietinių neprietelių". Pasigirdo žingsniai ir sniege. Ji mąstė: "Banditų talkininkai". Ir Agota šoko pro langą. Šoko į žvaigždes. Gal būtų jas ir be sparnų pasiekusi. Bet širdį kulkos sukapojo. Sukapojo į skedreles. Pasinērė į sniegą. Pasinērė į darželį. Jame vasarą gėles laistė, dabar - sniegą. Tik ne vandenėliu - krauju.

Agota okupacijos metais sekė laikraštį "Už Tarybų Lietuvą". Tai mane labai nudžiugina, nes šitame leidinyje bendradarbiau. Matyt,

Agota jį gaudavo iš Rokiškio partizanų. Sekė ji ir "Tiesą" bei tarybines knygeles. Karo pradžioje pas ją prisistatė trys baltaraištininkai. Įsakė: "Stovėk į sieną veidu!" Atėmė knygas. Konfiskavo paltą. Jį padovanojo Kauno moprininkai. Priskyrė prie "kaltinamos" medžiagos fotografiją, kur aš nusitraukiau su atraitytomis rankovėmis. Burbtelėjo: "Pagal ją pažinsime".

Sesė okupacijos metais slėpė mano kalėjimiškus užrašus. Juose pavaizdavau kalinamų darbininkų ir valstiečių valingumą, pasitikėjimą liaudimi ir pagalbą socializmo šaliai. Taip pat išsaugojo mano kalėjimiškus konpektus. Tai išrašai iš tarybinių kritikų darbų, švystelėjusių "Izvestijose". Po žeme laikė ir Barbiuso "Ugnį", Pakrovskio istoriją, revoliucinius eilėraščius. Tas knygas išmarginau nuoširdžiais atsiliepimais apie Barbiusą, Janonį ir kitų rašytojų kūrybą.

Ir dabar negaliu apsiprasti, kad Agota žuvo savo gyvenimo pavasari. Žuvo, kai į jos trobelę įėjo visam laikui saulė.

A. LIEPSNONIS

V. Jasukaitytė

Atmintis

Nieks manęs nešauks ir neieškos, —
Gyveni tu rudenio kraštuos,
Aukso slėnius tyliai gyveni
Lyg sidabrazvynė vandeny.

O aš čia, kur vėjas, kur dangus,
Kur laukimas šaltas, nerangus,
Man ir liūdna vienai, ir gerai,
Kai parudenėja ežerai.

Gyveni tu rudenio kraštuos,
Tos minios réksmingos pamirštuos,
Ir tarp mūsų — vandenys žali...
Žalio rugio želmeniu želi...

Rugio želmeniu. Mažyčiu ir trapiu.
Nerandu tavęs, neieškau, o tikiu
Jog tada, kai varinius lapus
Vėjas tarsi žvakeles užpūs,

Jog tada, kai net želmuo miegos,
Numarintas vėjuos ir speiguos,
Tu gyvensi mano širdyje
Mažyte viltim lyg žarija.

Vytautas Kazakevičius

LIETUVIŲ MENO

SAJUNGAI—50

Pažangūs JAV lietuvių kultūros veikėjai 1923 metais suorganizavo chorų sąjungą, kurią pavadino „Amerikos lietuvių proletarų meno sąjunga“ (ALPMS).

Jau 1928 m. Sąjunga turėjo 2500 narių, susibūrusių į 70 kolektyvų: 40 chorų (1), 12 scenos ratelių, 4 styginius orkestrus, 12 „Ateities žiedo“ vaikų draugijėlių, 2 sporto klubus. Įdomi, pavyzdžiui, buvo „Ateities žiedo“ draugijėlių veikla; jose pažangiečiai mokė savo vaikus lietuviškai kalbėti ir rašyti, šokti, žaisti, vaidinti.

Sąjunga tuo metu turėjo tris veiklos apylinkes: Čikagos, Bostono ir Bruklino (Niujorko). Jau iki to laiko buvo išleisti 8 scenos kūriniai, 30 dainų chorams ir kt. Ypač paminėtinas ALPMS leidinys — proletarinio rašytojo Artūro Regračio (Kazio Šlaito) raštai (pažangiečiai jo eilėmis dainavo dainas). 1936 m. Sąjunga VII suvažiavime Klivlende pasivadino „Lietuvių meno sąjunga“. Savo organu sąjunga pasirinko „Laisvės“ laikraštį, kuris šeštadieninius „Literatūros ir meno“ puslapius skyrė LMS reikalams. LMS centras skatino lietuvių darbininkų dainų kūrimą. Muziką kūrė patys pažangiečių dainos ugdytojai: Bronė Šalinaitė, Daratėlė Judzentavičienė-Murelienė, Feliksas Bacevičius, Vladas Žukas ir kiti. Sąjungos nariai statė savo kūrybos operetas, turėjo scenos veikalų, kuriuos rašė Vincas Jakštys (Senas Vincas), Rojus Mizara, Mikas Masys-Detroitietis, Jonas Juška ir kt. Sąjungos sceninei tradicijai ypač artima buvo Broniaus Laucevičiaus-Vargšo sceninė kūryba, nes darbininkų rašytojas iki savo mirties (1916 m.) aktyviai reiškėsi pažangiečių kultūriniam gyvenime. LMS veikloje dar aktyviai dalyvavo ir žinomi pažangūs kultūros veikėjai — Leonas Jonikas, Stasys Jasilionis, Jonas Kaškaitis, Vincas Bovinas ir kiti. Buvo rengiamos dailės ir rankdarbių parodos.

Lietuvių Meno sąjunga išauklėjo didelį darbininkiškos kultūros ugdytojų būrį. Chorus sudarydavo po šimtą ir daugiau dainininkų, kurių žymi dalis buvo jauni išeivijos lietuviai. Beje, būtent pažangiečių koncertuose dalyvaudavo žymi JAV lietuvių solistė, buvusi Metropolitan operos dainininkė Ona Kaskaš-Katkauskaitė; iš pažangių JAV lietuvių šeimos kilo kitas buvęs tos pačios operos solistas Algirdas Brazis, kuris dainavo saviveiklinėje Čikagos lietuvių operoje; su Lietuvių meno sąjunga buvo susijusi dabartinė „dipukiškų“ chorų vadovė Alisė Steponavičienė-Stephens ir t. t. Tad tos sąjungos vaidmuo ir nuopelnai lietuvių darbininkiškai kultūrai yra labai svarūs. Dar 1946 m. LMS turėjo apie 25 chorus ir kitokias meno grupes. Štai tais metais Čikagoje vyko sąjungos suvažiavimas, kuris pagerbė Broniaus Laucevičiaus-Vargšo atminimą. Dalyvavo apie 130 delegatų, kurie Sąjungos centru išrinko Čikagą.

Ir dabar savo gyvybingumu tarp užsienio lietuvių stebina pažangiečių chorai, kuriuos jau sudaro vyresnės kartos atstovai. Štai Niujorko „Aido“ choras yra iš viso vienas seniausių pasaulyje lietuvių chorų: pernai jam sukako 60 metų. Kitąmet tokį patį jubiliejų minės Vusterio (Worcester) „Aido“ choras. Senos yra darbininkų chorų tradicijos ir Čikagoje. Lietuvių kanklių mylėtojų (LKM) choro pradžios reikia ieškoti 1904 metais. Tada to miesto socialistai įkūrė vyrų chorą, kuris vėliau tapo mišriu socialistų choru, o 1921 metais pasivadino LKM choru. Dar 1910 metais Čikagos priemiestyje Rouzlande susikūrė „Aido“ choras. Chorai veikia Hartforde, St. Petersburgė, Majamyje (pastarasis šiemet mini savo dešimtmetį). Lietuvių meno sąjungos centras dabar įsikūręs Niujorkė, „Laisvės“ namuose. Sąjungos centro komiteto pirmininkė — leva Mi-

zarienė, vicepirmininkas — Jonas Grybas, sekretorė — Mildred Janušonytė-Stenslerienė.

Pas mus neblogai žinoma literatūrinė pažangiečių veikla, bet dar menkokai pažįstame jų muzikinę kūrybą ir istoriją. Antanas Petrika savo knygoje „Lietuvių literatūros dugija ir pažangieji Amerikos lietuviai“ (1965 m.), prisimindamas Amerikos lietuvių proletarų meno sąjungos įsikūrimą, rašo, kad jam nepavyko sužinoti, kas buvo pirmieji Sąjungos vadovai. Šiek tiek minima Sąjungos veikla ir J. Gaudrimo knygoje „Iš lietuvių muzikinės kultūros istorijos“, tačiau didesnės apimties ir gilesnio darbo apie šį reikšmingą lietuvių kultūros reiškini neturime. O juk kai kurių jos ugdytojų nuopelnus vertina ir toks išsiviekusios muzikos autoritetas, kaip prof. Juozas Žilevičius. Tad ar nereikėtų, kad ši organizacija susilauktų žymiai didesnio dėmesio? Pavyzdžiui, Teatro ir muzikos muziejus ar Valskybinė konservatorija galėtų kaupti lietuvių pažangių chorų ir solistų užsienyje nuotraukas, pačių pažangiečių sukurtų dainų tekstus ir muziką, žinias apie tų chorų vadovus, koncertų ir spektaklių repertuarą bei kitą medžiagą.

Lietuvių Meno sąjungos sukaktis ir turėtų paskatinti daugiau apžvelgti išsiviekusio pažangaus muzikinio gyvenimo istoriją.

“Kultūros barai“, 1973 m. Nr. 6

K. ZAKAVIČIENĖ

Pavasario aidas

Kai sodai pavasary žydi
Ir kvepia alyvų žiedais,
Tėvynę mūs laimė telydi -
Jaunimo daina pakili.

Kai saulė pakyla žydrynėj
Vėjelis šiurena lapus,
Taip miela gyventi tėvynėj,
Pamiršti bėdas ir vargus.

Te skamba pavasario aidas
Ir sklaidžias po šalių plačiai, -
Alsuoja čia laimė ir džiaugsmas
Kartu su alyvų žiedais.

Lazdynai

Sako:
Kaimas čia buvo senas,
Su svirtimis,
su gaidžiais.

Pirkeles
Prieš saulę tursenos,
Laleno balsais skardžiais,

Kalba:
Rudenį Vilnius visas
Supūsdavo čia riešutų,
Gegužiais
Saulėtekių vizijas
Lakštingalos kūrė kartu.

Paskui atėjo vyras...
— — — Ir nieks seno kaimo neras:
Daugiaaukščiai
Lūšnas nuspyrė,
Apraskė pušų skaras,

Asialtas sukaustė smėlį,
O svircių vietoj —
kranas,
Ir big-bito ritmai pašėlę
Lakštingalas keičia čionai.

Jovarai, vieniši,
Pasiklydę,
Tyliai ieško kiemų spūsty,
Gal suras tą dvigubą brydę,
Kur nubrido jaunystė grakšči...

Dar šunys kartais paamsi,
Tik šitie
nesaugo kiemų,
Tik šitie į tuopų šlamesį
Nekaukia
žiemos kaukimu.

Vietoj kaimo
miestas dūdena,
Verda aistros,
gimsta vaikai,
Tiktai jie apie kaimą seną
Nežinos.
Jei žinos — menkal.

O vaikams jų
bus pats tikriausias
Vilniaus naujojo vidurys —
Šis kvartalas,
Kur Neryje prausias
Tartum gulbė
Pas mieste duris.

PETRAS KEIDOSIUS

AR VISADA NAUDINGI VITAMINAI?

Dr. Henrikas MITUZAS

Visi žinome, kaip vitaminai reikalingi organizmui. Jie padeda įveikti ligas, sustiprinti išsekusį organizmą, įgauti atsparumo. Didžiai vertindami vitaminus, kartais imame juos be saiko vartoti. O juk vitaminai, kaip ir kitos vaistinės medžiagos, tam tikromis sąlygomis gali būti ir nuodingi. Ilgai ir gausiai vartojamos, šios biologiškai aktyvios medžiagos gali sukelti labai sunkius, kai kada net mirtinus ūminius apsinuodijimus arba lėtines intoksikacijas. Kai suserama dėl vitaminų pertekliaus organizme, tai šis lėtinis apsinuodijimas vitaminais vadinamas hipervitaminoze. Vitaminų nepažeidžiamas veikimas gali būti susijęs su jų dalyvavimu medžiagų apykaitoje. Didėni vitaminų kiekiai pakeičia fermentinių reakcijų eigą ir iškreipia tam tikras audinių apykaitos grandis. Be to, kai kurie vitaminai gali sukelti labai sunkias alergines reakcijas, o kartais net gyvybei grėsmingą anafilaksinį šoką.

Kaip ir dauguma vaistų, vitaminai gali tarpusavyje ir su kitais vaistais farmakologiškai nesiderinti. Pasitaiko ne tik vienpusis, bet ir abipusis vitaminų funkcinis antagonizmas. Abipusis funkcinis antagonizmas įrodytas tarp tiamino (vitamino B₁) ir nikotino rūgšties (vitamino PP), tarp retinolio (vitamino A) ir kalciferolio (vitamino D). Ilgesnį laiką pavartojus tiaminą, atsiranda pelagrai (PP avitaminozei) būdingų reiškinių. Daugelis žmonių, gydytų nuo beriberio ligos (B₁ avitaminozė) didelėmis tiamino dozėmis, pasveikę nuo šios ligos, susirgėdavo pelagra. Ir atvirkščiai, vartojant pernelyg daug nikotino rūgšties, atsiranda tiamino trūkumas, sustiprėja B₁ hipovitaminozės požymiai.

Panašūs vitaminų A ir D savitarpio santykiai. Valgant maistą, kuriame gausu vitamino A, atsiranda ūmus vitamino D nepakankamumas ir atvirkščiai, profilaktikos ar gydymo sumetimais nesaikingai vartojant vitamino D preparatus, organizme ima neužtekti vitamino A.

HENRIKAS MITUZAS — Kauno Medicinos Instituto farmakologijos katedros docentas, medicinos mokslų daktaras. Tyrinėja alergijos problemas, yra paskelbęs apie 40 mokslinių straipsnių limfoidinių audinių vaidmens alergijai ir kitais medicinos klausimais, vienas iš autorių farmakologijos vadovėlių aukštosioms ir specialioms vidurinėms mokykloms.

Labai dažni vitaminų tarpe vienpusio antagonizmo atvejai. Vartojant terapinėmis dozėmis kuriuos nors vienus vitaminus, sutrikdoma kitų vitaminų apykaita. Pavyzdžiui, gausiai vartojant riboflaviną (vitaminą B₂), piridoksiną (vitaminą B₆) ir askorbino rūgštį (vitaminą C), sutrinka nikotino rūgšties apykaita. Tai labai svarbu, nes nikotino rūgštis padeda išlaikyti normalią centrinės nervų sistemos, širdies-kraujagyslių sistemos ir virškinimo trakto veiklą. Vartojant nikotino rūgštį, sutrikdoma ne tik tiamino, bet ir pantoteno rūgšties (vitamino B₃) apykaita. Pernelyg gausiai vartojant vitaminą A, nukenčia vitamino C, D, E ir K apykaita.

Nesaikingai vartojant tiaminą (ypač injekcijomis), sutrikdoma nikotino rūgšties, piridoksino, riboflavino ir askorbino rūgšties apykaita. Panašių sutrikimų gali atsirasti ir nuo kokarboksilazės, kuri šiuo metu dažnai vartojama be gydytojo nurodymo.

Ryškus vitaminų apykaitos sutrikimai organizme atsiranda, per gausiai vartojant cianokobalaminą (vitaminą B₁₂). Šiuo atveju esti sutrikdoma tiamino, riboflavino ir folinės rūgšties (vitamino B₉), vienos iš svarbesnių kraujo gamybos reguliuotojų, apykaita.

Iki šiol dar dažnai vartojami vitamininiai preparatai, pagaminti iš trijų ar keturių vitaminų. Pvz., vitaminai A, B₁, B₂ ir C. Taigi tokių „polivitaminų“ vartojimas neracionalus ar net žalingas. Mokslškai pagrįstus polivitaminus turi sudaryti ne 3—4 vitaminai, bet iš visa jų grupė. Racionaliausi šiuo atžvilgiu yra tarybiniai B komplekso vitamininiai preparatai: undevitas, dekamevitas, hendevitas ir pan.

Klinikiniais ir eksperimentiniais tyrimais įrodyta, kad riebaluose tirpstantieji vitaminai toksiškesni už vandenyje tirpstančius.

Retinolis (vitaminas A) gali sukelti ne tik ūminį, bet ir lėtinį apsinuodijimą. Ūminių vitaminu A apsinuodijimo atvejų pasitaiko tarp šiaurės gyventojų, kurie valgo banginių, šiaurės paukščių arba baltųjų lokių kepenis. Apsinuodijus labai skauda galvą, atsiranda šleikštulys ir vėmimas, gali sutrikti psichika. Vaikų ūminės A hipervitaminozės reiškiniai: pakyla temperatūra, atsiranda mieguistumas, labai stipriai vemiami, atsičia maumonėlis. Stipriai apsinuodijus, sutrinka kvėpavimas. Lėtinio apsinuodijimo atvejais vaikai darosi irzlūs, netenka apetito, jiems sušurkštėja ir pradeda slinkti plaukai. Odoje atsiranda seborėjinis išbėrimas, lūpų gleivinė parausta ir kraujuoja.

Suaugusiems dėl lėtinės A hipervitaminozės atsiranda gausus viduriavimas, išnyksta apetitas, padidėja kepenys, vystosi išverstakumas, kartais padrumzlėja ragena. Sumažėjus protrombino kiekiui kraujyje, atsiranda išorinės ir vidinės kraujosrūvos, lėčiau gyja žaizdos.

Lėtinis apsinuodijimas kalciferoliu (vitaminu D) dažnai įvyksta vaikams, kai rachito profilaktikai nesaikingai skiriami vitamino D preparatai. Vaikų ir suaugusiųjų D hipervitaminozės labai panašios. Jie skundžiasi bendru silpnumu, raumenų suglebimu ir nuolatiniu pykinimu bei vėmimu. Protarpiais pakyla temperatūra. Žymiai sumažėja apetitas, o troškulus padidėja. Padažnėja pulsas, pakyla kraujo spaudimas. Tokie ligoniai būna apatiški, mieguisti. Kartais nuo D hipervitaminozės sutrinka žmogaus matymas. Pagrindinis apsinuodijimo reiškinys yra kalcio kiekio padidėjimas kraujyje. Kalcio druskos nusėda kraujagyslių sienelėse, širdies raumenyje, inkstuose, plaučiuose, kai kada ragenoje ir junginėje. Nusėdusios kalcio druskos sukelia audinių degeneracinius pakitimus.

Labai įvairūs vandenyje tirpstančių vitaminų toksiskumas ir jų sukeliama šalutiniai reiškiniai.

Tiaminas (vitaminas B₁) nelabai nuodingas, tačiau alerginės reakcijos, išsivysčiusios dėl šio vitamino poveikio, kai kada gali būti net labai pavojingos. Silpnos alergijos atvejais, pavartojus tiaminą, atsiranda dilgėlinė, stiprus odos niežėjimas, kartais paburksta veidas. Esant stipresnei reakcijai, jaučiamas galvos svaigimas, užimas ausyse, pykinimas, ima skaudėti galvą, pagreitėja širdies ritmas, kai kada pakyla kūno temperatūra. Stipriausia ir gyvybei pavojingiausia alerginė reakcija, atsiradusi dėl vitamino vartojimo, yra anafilaksinis šokas, kai prarandama sąmonė, staiga nukrinta kraujospūdis ir nukentėjusio būklė tampa beviltiška.

Nikotino rūgštis (vitaminas PP), kaip ir kiti B grupės vitaminai, gali sukelti alergines reakcijas, kartais net mirtiną anafilaksinį šoką. Didelės nikotino rūgšties dozės yra nuodingos. Jos sukelia galvos svaigimą, pykinimą, vėmimą, kartais pakyla kūno temperatūra, prarandama sąmonė. Vartojant pernelyg ilgai ir dideles nikotino rūgšties dozes, sumažėja organizmo atsparumas infekcijai, be to, gali išsivystyti riebalinė kepenų distrofija.

Piridoksinas (vitaminas B₆) nelabai nuodingas, tačiau, vartojant jį, ypač injekcijomis, gali atsirasti odos išbėrimai, stiprus galvos svaigimas, traukuliai ar net sunkios alerginės reakcijos. Be to, ilgesnį laiką vartotas piridoksinas nuslopina kraujo prieškrešulinį procesą.

Cianokobalamino (vitamino B₁₂) nuodingumas ir jo sukeliama šalutiniai reiškiniai

dar nepakankamai ištirti. Tačiau gerai žinoma, kad cianokobalaminas gali sukelti įvairias odos alergines reakcijas, kurios ypač suintensyvėja, vartojant vitaminą B₁₂ su tiaminu. Be to, cianokobalamino negalima švirkšti kartu su tiaminu bei piridoksinu, nes šio vitamino sudėtyje esantis kobaltas ardo tiaminą ir piridoksiną.

Nuo didelių folinės rūgšties (vitaminas B_c) dozių galima smarkiai apsinuodyti, panašiai kaip ir histaminu. Folinė rūgštis gali sukelti įvairaus laipsnio alergines bei vegetacines reakcijas: odos išbėrimą, veido paraudimą, galvos svaigimą, dusulį ir kt.

Taigi B grupės vitaminai pasižymi įvairiu šalutiniu veikimu ir sukelia stiprias, kartais net pragaistingas reakcijas. Ilgai vartojant B grupės vitaminus, sutrikdomos vidaus organų funkcijos, medžiagų apykaita.

Kaip ir kitų vandenyje tirpstančių vitaminų, taip ir askorbino rūgšties (vitamino C) poveikis gali būti nepageidaujamas. Ūmių apsinuodijimo askorbino rūgštimi atveju iki šiol nebuvo aprašyta, tačiau, ilgai vartojant šį preparatą net terapinėmis dozėmis, organizme gali atsirasti didelių pakitimų. Pirmiausia pastebimas labai ryškus kapiliarų ir histohematinųjų barjerų pralaidumo sumažėjimas. Dėl to pablogėja kai kurių audinių mityba. Sutrinka ir embriono mityba, o tai gali būti viena iš svarbesnių patologinio nėštumo priežasčių. Dėl vitamino C poveikio padidėja estrogenų kiekis nėščiosios organizme, kas taip pat neigiamai veikia normalią nėštumo eigą. Ilgą laiką nesaikingai vartojant askorbino rūgšties preparatus, gali susilpnėti insulino biosintezė ir pradėti vystytis cukrinis diabetas, atsirasti galvos skausmai, neramumas, nemiga. Dėl kortikosteroidų gamybos skatinimo gali būti paakenkti inkstai, padidėti kraujospūdis.

Nurodoma, kad asmenys ilgą laiką valgantys maistą, kuriame šiek tiek padidintas vitamino C kiekis, tampa ypač jautrūs mažiausiam jo trūkumui, ir tokiems asmenims labai greitai išsivysto ūmi C avitaminozė. Papildomas askorbino rūgšties kiekis ikimokyklinio amžiaus vaikų maiste pagreitina jų pagrindinę apykaitą. Pažymėtina, jog šie sutrikimai gali atsirasti, papildomai vartojant net terapines askorbino rūgšties dozes — 30—50 mg per parą. Skiriant dideles šio vitamino dozes (100—200 mg ir daugiau), vystosi ryškesni patologiniai reiškiniai: mažėja eritrocitų bei limfocitų kiekis kraujyje, pagreitėja širdies ritmas, sutrinka širdies raumens mityba ir pan.

Iš visų minėtų pavyzdžių matyti, kad labai svarbu įsisąmoninti, jog vitaminai turi ne tik teigiamą įtaką organizmui. Kaip ir kitas vaistines medžiagas, vitaminus ligoniams galima vartoti tik pagal gydytojo nurodymus, nes jie veikia labai įvairiai, o kai kada ir neigiamai.

Kaunas

V. MIKOLAJEVAS - GYDYTOJAS

"STEBUKLAI BE STEBUKLŲ"

OPERACINĖJE SKAMBA "MĖNESIENOS" SONATA

Profesorius prisėda prie mergaitės lovos ir visai netikėtai užduoda klausimą. - O muziką jūs mylite? Taip, ji myli muziką. Kokią? Pačią įvairiausią, pagal nuotaiką. Labai myli Bethoveną, ypatingai jo senatas. Bet koki tai turi ryšį su operacija, kuri paskirta rytdienai?

Azerbaidžano N. Harimano vardo Medicinos instituto fakultatyvinės chirurgijos katedros vėdėjo, profesoriaus M. A. Topčibaševio klinika garsėja savo chirurgine mokykla. Retai čia praeina operacijos be auditorijos. Štai ir šiandieną operacinės amfiteatras pilnas, operuos patsai profesorius. . . Viskas paruošta. Tuoju atveš ligonį.

Ir staiga operacinėje tyliai suskamba stebuklingos muzikos garsai. - Kas tai? - girdisi kieno tai sužadintas šnabždesys. Ir tuoju pasigirsta atsakymas: - Bethovenas, "Mėnesienos" sonata. Ligonę paguldo ant stalo ir profesorius ką tai tyliai jai sako. O muzika vis plaukia ir plaukia. . .

Profesorius palinksta prie ligonės. Švirkštas! Dar! Pincetas. . . Skalpelis. . . Užgniaužimas. . . - greičiau atspėjami, negu girdimi, žodžiai. Eina operacija! O muzika vis plaukia. Ji užpildė operacinę, amfiteatrą. Iš čia, iš aukštumos, gerai matyti mergaitės veidas, gulinčios operacinėje ant stalo. Išvargęs, įtemptas žvilgsnis. Na, bet kas tai vos sugauname, atspėjamo: klausos! Ligonė klausosi muzikos. Taip, keletą metų atgal "Medicinos laikraštyje" pirmą kartą buvo aprašytas bandymas panaudoti muziką operacijos metu, kad nuimti ligonei nervinės įtampos perteklių.

Pasėkoje gi išryškėjo, kad muzika ne tik palengvina ligonio būklę, bet ir padeda chirurgui kovoti su nuovargiu, pakelia jo rankų juvelirinių judesių tikslumą. Liudytojai patvirtina įdomų atsitikimą su įžymiu tarybiniu chirurgu Sergiejumi Judinu. Jam reikėjo išimti skeveldra, kuri paciento kūne, netoli aortos, buvo

pasilikusi dar nuo karo metu. Susirinkę operacinėje matė, kad S. Judinas veikia kaip tai neužtikrintai ir nekaip negali prieiti prie skeveldros. Ir staiga jis kreipiasi į savo operacinę seserį Mariną Golikovą. "Ar prisimeni, Marina, šią vietą Prokofjevo Septintosios simfonijos finale?" Ir jisai padainavo melodiją, ir po to, vienu akimirksniu lengvai ir grakščiai ištraukė skeveldrą.

Savo laiku, muzikos pagalba, operacijas atlikdavo ir dabartinis TSRS sveikatos apsaugos ministras akademikas B. V. Petrovskis su savo mokiniu TSRS MMA nariu-korespondentu G. M. Solovjovu. Tokių operacijų rezultatai buvo puikūs. O palyginti neseniai spaudoje buvo paskelbta žinutė apie 37 minutes trukusią unikalią apendicito operaciją, atliktą Antibe mieste (Prancūzija) 30 metų žvejui, kur vietoj nuskausminimo, buvo panaudota muzika.

Ne veltui gi dar gilioje senovėje prie ligonio lovos kviesdavo. . . muzikantus. Dažniausia pagal gydytojo receptą. Indijoje, pavyzdžiui, gydydavo paukščių giedojimu. Beje, reikia pasakyti, kad dabartiniu metu Žaliojo Rago kurorte, "Adžarijos" sanatorijoje nerviniai sutrikimai taipogi sėkmingai gydomi paukščių giedojimu. Rezultate, kaip atrodė, beviltiški ligoniai, kuriems nepadėjo jau jokie vaistai, pasveiko. Muzika juos atitraukė nuo niūrių minčių, sukūrė puikią nuotaiką, ir žmonės greičiau atsikratė visų savo negalavimų.

Ypatingai muzika efektingai gydo kai kurias nervines ir psichines ligas. Apie tai liūdija daugelio metų atlikti stebėjimai Leipcigo Universiteto psichoterpiniame škyriuje. Nustatyta, kas sumaniai parinkta gali sukelti žmogui pergyvenimus, kurie buvo jo ligos priežastimi, ko tačiau jis pats to nesuvokia. Ir tada gydytojui tampa aišku, nuo ko susirgo jo globotinis, vadinasi, tuomet palengvėja ir gydymas.

Be to, muzika žmogui padeda "atsipalaiduoti", kas būna svarbu, pavyzdžiui, gydytojo po-

kalbyje su ligoniu, kuriam yra sunku papasakoti apie savo pergyvenimus. Gydytojų stebėjimai parodė, kad gydant kaikurias sunkias psichines ligas, komplekse su kitomis priemonėmis, gerą efektą duoda muzikinės programos, sudarytos iš Bacho, Bethoveno, Brahmsio, Šopeno, Mendelsono, Rachmaninovo, Kerno, Adamsono ir kai kurių kitų kompozitorių muzikinių kūrinių.

Nemiga - šiuolaikinės žmonijos rykštė ir yra viena iš nervinio sutrikimo formų. Tačiau ir šiuo atveju muzika atėjo į pagalbą. Varšuvos medicininės literatūros leidykla išleido į rinką "migdomąsias" patefono plokšteles, kuriose yra įrašytas specialiai raminantis tekstas. Jį skaito žinomi artistai. Tekstas palydimas ramiai liūliuojančios muzikos. Įjungdami šią plokštelę prieš miegą, iš 99 atvejų, iš 100 žmonių, per 15 minučių užmigdavo stipriu miegu.

Nuostabią, bet kol kas dar neišpėta įtaką muzika turi širdies-kraujagyslių sistemai. Tačiau jau dabar daugelyje pasaulio kardiologinių klinikų gydymo procese muzika naudojama kaip gydomoji priemonė. Taip, pavyzdžiui, New Yorko šv. Juozapo ligoninėje, nuo 8 val. ryto iki 22 val. vakaro, skamba liaudies ir lengvoji muzika.

Štai ką sako apie šį eksperimentą ligoninės kardiologinės tarnybos vadovas Frenkas Fluidas.

- Pagal turimas žinias, iki pasirodant šiuolaikinei diagnostinei aparatūrai ir efektingiems vaistiniams preparatams, sergančių širdies ligomis ligonių mirtingumas sudarė 30 procentų; toliau šis skaičius sumažėjo iki 16 procentų ir ilgą laiką pasiliko tokiame lygyje. Muzikos pagalba šį "barjerą" pavyko įveikti. Šiuo metu mūsų ligoninės kardiologiniame skyriuje mirtingumas neviršija 8 procentų. Kaip pažymi Smarkandos Medicinos Instituto mokslininkas U. Berdijevs, įvairūs pagal aukštį, stiprumą ir tembrą garsai nevienodai veikia širdies-kraujagyslių sistemas. Pavyzdžiui, fleitos pikolo ir klarneto garsai iššaukia kraujo apytakos pagėrėjimą. Rami, lėta muzika (pavyzdžiui iš Bacho, Bruknerio, Rachmaninovo, Čaikosvskio kūrinių) kaikada efektingai sumažina kraujo spaudimą.

O štai dar vienas įdomus muzikos panaudojimo aspektas. Neseniai anketoje, kuri užpildoma gimdyvei Taškento gimdymo namuose nr. 2, pirmą kartą pasirodė grota: "Kokią

mėgstate muziką?" Ir priklausomai nuopasirinktos muzikos, moteris patalpinama į atitinkama patalpą. Čia jos paslaugoms reproduktorius ir ausinės. Centrinė radijo stotis, aprūpinta naujausia aparatūra, gali patenkinti bet kokią gimdymo namų pacienčių reikalavimą. Pagal TSRS Medicinos akademijos mokslininkų nuomonę, atlikusiems šį eksperimentą, tvirtina, kad mėgiama muzika palankiai veikia gimdyvių psichinę būseną, sumažina nervinę įtampą.

Stomatologijoje taipogi senai jau bandoma panaudoti muziką kovai su dantų skausmu. Reikalas tame, kad kaikurie žmonės turi netik padidintą jautrumą skausmui: jiems "skauda" vien tik pažvelgus į bermašinę ir nuo jos garso. Tokiais atvejais dargi panaudojus labai stiprius vaistus negaunamas reikiamas efektas. Tada ir prisieina tokius pacientus paprašyti užsidėti ausines, iš kurių sklinda muzika, kuri ir nustelbia bormašinos triukšmą. Tuo pačiu buvo pastebėta, kad bet koksai muzikos kūriny žmogui sumažina skausmo dozę.

Pasakojimą apie įvairių muzikos panaudojimą medicinoje aspektą būtų galima tęsti toliaus. Bet kuriuo atveju sėkmingas muzikos terapijos panaudojimas Maskvos, Leningrado, Druskininkų, Baku "Sveikatos zonų" kurortuose ir kitose medicininėse įstaigose liudija apie tai, kad užmirštas¹ metodas gali tapti gerų padėjėju ir šiandieniniam gydytojui. Kuogi paaiškinamas toks palankus muzikos poveikis žmogaus organizmui? Koksai tai intymus šio mįslingo reiškinio mechanizmas? Mūsų organizmas pajungtas bioritmams. Vaizdingai kalbant, žmogus rezonuoja muziką, panašiai kaip styga. Ir tokia "styga" pirmiausia yra nervinė sistema. Tai štai kodėl naudojant muziką kaip ritminį dirgiklį, galima padidinti ritminius organizmo procesus, padaryti juos energinginesnėse išlaidose labiau kompaktiškais ir ekonomiškais. Rezultate, grožis, plastika ir darbinio judėjimo ritmas derinasi su jų racionališkumu. Įdomu, kad tose įmonėse, kur muzika panaudojama protingai, remiantis gamybinės apskaitos specifika ir darbininkų pageidavimu, pavyksta pakelti darbo našumą, mažinti broką, traumas, stiprinti darbo žmonių sveikatą. Teisingai parinkta muzika gali žymiai pakelti ir protinio darbo našumą.

Vertė JUOZAS SLĖNYS
Muzikos mokytojas

Poetinės gyvenimo freskos

NUOTRAUKOJE: - poetas Jonas Graičiūnas skaito eiles "Poezijos pavasario" atidarymo Palemone, prie Salomėjos Nėries namelio.

A. PALIONIO nuotr.

"Saulėlydžio freskos" - taip pavadino savo naująjį eilėraščių rinkinį vyresniosios kartos mūsų poetas Jonas Graičiūnas. Kai sutinki poetą ir pradedi su juo kalbėtis apie kūrybą, jo užsibrėžtus planus, apie gyvenimo šiandieninę aplinką, maitinančią jo poeziją, - iš tiesų sunkiai patiki, kad šių metų burželio 10 dieną Jonas Graičiūnas atšventė gražią 70 metų sukaktį. Jo knyga "Saulėlydžio freskos" nenu spalvinta prieblandos šešėliais, o kupina šviesos, optimizmo, gimtojo krašto šilų ošimo, ežerų ir upių spindėjimo, žmogiško džiaugsmo virpesių. Atskiri rinkinio eilėraščiai - tarsi lyriškos gamtos įvaizdžių ir žmogaus širdies jausmų akvarelės, išlietos lakia, sklandžia eilių kalba.

Jono Graičiūno gyvenimo ir kūrybos kelias - ilgas ir sudėtingas. Nuo ankstyvos jaunystės poetą lydėjo didžiųjų poezijos meistrų Puškino, Lermontovo, Heinės ir daugelio kitų kūriniai, kuriais jis domėjosi, juos vertė, mokėsi iš jų. Iki antrojo pasaulinio karo poetas išleido keturis eilėraščių rinkinius - "Karo stovis", "Akių gamyklose", "Pirmoji rinktinė" ir "Ižas Nemune". O pokario metais pasirodė stambesnė jo eilėraščių rinktinė "Pėdų estampai", sudaryta iš ankstesnių ir naujai parašytų kūrinių.

Anksčiau, buržuazijos valdymo metais, iš-

spausdinta Jono Graičiūno kūryba rodo, kad pro poeto žvilgsnį nepraslydo ir kai kurie ano meto visuomeninio socialinio gyvenimo kontrastai, atskiros tikrovės blogybės - kaimo žmonių vargai, inteligentijos atitrūkimas nuo liaudies ir pan. Rinktinėje "Pėdų estampai" randame tuos eilėraščius iš ankstyvesniojo jo kūrybos periodo, kurie būdingi poeto meniniam braižui, ryškesni ir gilesni tikrovės atspindėjimo požiūriu. Tai tragiški praeities epizodai ("Lietuvos kapinės", "Fata morgana", "Estafetė"), satyriniai vaizdai ("Buržujiškas ruduo", "Pavasaris - raganius"), subtilios lyrinės poeto akimirkos ("Snaigės", "Motinai", "Sena pasaka", "Rudonėjant").

Laikas, istorinių įvykių audros išdildė poeto pasaulėžiūroje buvusias iliuzijas, nukreipė jo žvilgsnį į tarybinės tikrovės platumas, į kovą tarp praeities liekanų ir naujų gyvenimo užmojų. "Pėdų estampai", "Įkalnių kraitis" ir "Žingsniai" - šie rinktinės skyriai ir sudaro esminį pokario metų Jono Graičiūno kūrybos puslapį. Atsirado daug naujo ir poeto eilėraščių tematikoje, ir jo poetinės formos struktūroje.

Šiandieninė Jono Graičiūno poezija (tik prisiminkime eilėraščius iš jo naujojo rinkinio "Saulėlydžio freskos" - triptiką "Prie gyvosios versmės", ciklą "Pavirskite paminklais, rieduliai!") išreiškia jo norą atsiliepti į aktualius reiškinius, problemas. Tai - humanizmo išsaugojimo, taikos temos, randančios atspindį jo išraiškinguose vaizduose.

Didelę, ryškią vagą Jonas Graičiūnas išvarė poezijos vertimų srityje. Jis į lietuvių kalbą išvertė Puškino, Lermontovo, Gribojedovo, Nekrasovo, Tiutčevo, Šilerio, Heinės, Belmonto, tarybinių poetų G. Emino, R. Gamzatovo ir daugelio kitų kūrinius. Prieš porą metų Jonas Graičiūnas užbaigė gruzinų klasikinės Šotos Rustavelio poemos "Karžygis tigro kailiu" vertimą. Iš viso verčiamųjų autorių kūrybinė "produkcija" sudaro 20,000 eilučių! Tai - stambus ir vertingas įnašas į lietuviškąją kultūrą.

Laukiame iš poeto naujų kūrinių apie šandienos tikrovę, paremtą jo širdies, kūrybinės prigimties jautrumu, imlumu.

Juozas KIRKILA

Jaunystėje užgauta styga

VINCAS LAURAITIS

Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko Universiteto aspirantas

Prieš keletą metų Dusetų apylinkėse rinkdamas tautosaką, susitikau su seneliais, kurių tėvai buvo Antano Vienažindžio amžininkai. Su dideliu susidomėjimu klausiausi šnekių dusetiškių pasakojimų apie mylimą žemietį dainių, kurio jaunystės gyvenimas ir kūryba paliko gilius pėdsakus jų tėvų atmintyje.

Saulėtą liepos pavakarę Gipėnų kaime aplankiau Vienažindžių sodybą. Čia skarotas šakas linguoja rašytojo vaikystę meną sodo medžiai. Gėstant saulėlydžio žaroms, Sartų ežero pakrantėje grožėjau vaizdinga Anapolės aplinka, kur prieš šimtą metų vaikštinėjo gražioji Rožė Stauskaitė, užgavusi jaunystėje Antanui Vienažindžiui lyrinę stygą. Iš surinktos medžiagos noriu papasakoti keletą epizodų apie 19 amžiaus lietuvių poeto lyriko jaunystę.

Prisiminęs nuostabią 1858 metų birželio naktį, poetas Antanas Vienažindys valandėlę susimąstydavo ir pasikeisdavo. Gražioje Sartų ežero pakrantėje buvo švenčiamos Joninės. Ant aukštų karčių degė smaluotos statinės ir ratų stebulės. Jaunimas šoko ir dainavo. Senukai, gerdami putuojanti alutį, pasakojo legendas ir sakmes. Merginos, burdamos laimę, ežeru plukdė laukinių gėlių vainikus. Seniai taip linksma buvo prie Sartų ežero.

Tada Joninių šventėje dalyvavo gražiabalsis gimnazistas Antanas Vienažindys. Sėdėdamas ant rasotos žolės, susidomėjęs klausėsi senojo Valavičiaus pasakojimo. Vaikino ramybę sudrumstė grakšti ilgakasė mergina. Tai buvo Rožė Stauskaitė. Merginą iš matymo - Antanas pažinojo. Ji pakvietė gimnazistą šokti ratelį. Ta graži birželio naktis jaunuolius suartino. Tąsyk kartu ieškojo paparčio žiedo, klausėsi meldų šnarėjimo. Mėnulio šviesos nužerta rugių palauke žingsniavo iki Jaskoniškių viensėdžio. Atsisveikindama, Rožė iš savo darželio padovanojo Antanui raudoną žiedą. Vaikinas merginą pamilo. Pirmoji meilė užgavo jautrią lyrinę stygą. Rožė buvo švelni ir linksma mergina. Antanas pradėjo rašyti eiles ir daineles.

Kažkas nepaprasto tą vasarą darėsi su jaunuoliu. Tapo mišlingas ir nekalbus. Ilgas valandas praleisdavo sode. Ne kartą potėviai sūnėną rasdavo atsisėdūį prie obels ir rašantį. Našlaičiu Antanukas liko ankstyvoje vaikystėje. Mėnesienos naktimis, namiškiams miegant, pro atvirą langą žiūrėdamas į sesutės rūtelių darželį, tyliai po keletą kartų deklamuodavo sukurtas eiles. Manoma, kad tuo metu Antanas Vienažindys parašė tokias dainas, kaip: "Pasakyk man, kodėl lakštingalėlė", "Pasakyk, panaitėle", "Neik už bernelio", "Kaip gi gražus, gražus rūtelių darželis" ir kt.

Ankstyvą 1859 metų rudens rytą į Anapolio palivarką susirinko būrelis žmonių palydėti į Varnių kunigų seminariją aštuoniolikmetį Antaną Vienažindį. Susirinkusių tarpe buvo Rožė Stauskaitė. Jaunuolių žvilgsniai minutei susitiko. Nežinia, ką jie tada mąstė, apie ką galvojo. Antanui sėdant į vežimą, Rožė įteikė puokštę rudeninių gėlių, moterėlės pragydo šventą giesmę. Jaunuoliui per skruostus nuriudėjo ašaros. Važiudami vieškeliu, keičia matė, kad jiems mostigavo seni ir jauni. Rožė mojo balta skarele. Ilga buvo kelionė kalvotais Aukštaitijos keliais į tolimą Žemaitiją.

Jautrios sielos jaunuoliui sunku buvo praprasti prie slopaus seminarijos gyvenimo. Daug laiko praleisdavo bibliotekoje. Be religinio turinio knygų, daug skaitė grožinės literatūros. Seminarijos auklėtojai ne visai patenkinti buvo klieriku A. Vienažindžiu už pasaulietinių knygų skaitymą. Bet Antanas, mažai kreipdamas dėmesį į pastabas, su dideliu susidomėjimu skaitė Puškino, Lermonotovo ir kt. klasikų veikalus. Seminarijoje Antano dvasiniame gyvenime prasidėjo sunkūs ieškojimų ir moralinių kančių mėnesiai.

Ištrūkęs iš seminarijos rūmų, žingsniuodavo prie Varnių "kopyčios". Tai buvo netoli miestelio medžiais apaugęs kalniukas. Kalniuko viršūnėje rymojo medinė kopytėlė, į kal-

nelį klierikai ateidavo kalbėti poterių. Antanas, parimęs prie senų medžių, apmąstydamas suvaržytas jaunystės dienas. Dažnai prisimindavo brolio likimą. Brolis Norbertas, pusę metų pasimokęs seminarijoje, ant minėto kalnelio persirengęs civiliais rūbais, pabėgo iš Varnių. Ne kartą galvojo pasekti brolio pavyzdžiu. Planus sužlugdė prasidėjęs 1863 m. sukilimas ir mylimos Rožės netekimas. Klierikus ir dėstytojus stebino mokėjimu kalbėti, tvarkingumu, griežtumu ir nuoširdumu. Amžininkų teigimu A. Vienažindžio krūtinėje kovojo dvi jėgos. Tai nepalaužiama valios energija ir labai jautri gyvenimo įvykiams, reikalaujanti teisių poeto širdis.

Kai besileidžianti saulė rausvomis liepsnelėmis nuspalvindavo seminarijos sienas, Antanas dažnai į mažus popieriaus lapelius rašydavo laiškelius Rožei. Tie laiškeliai slapta buvo siunčiami į Dusetas. Kartą berašant laiškelį, netikėtai užtiko seminarijos dėstytojas. Klierikas, apimtas panikos, staiga laiškelį prarijo. Už tokį pasielgimą iš seminarijos vadovų turėjo daug nemalonumų. Jis buvo sekamas kiekviename žingsnyje. Apie tai prieš daugelį metų poetui J. Jovarui papasakojo buvęs A. Vienažindžio kurso draugas.

Kai 1863 metais prasidėjo sukilimas prieš caro valdžią Antanui buvo 22 metai. Sukilimo dienomis jis tapo kai kurių įvykių liudininku Varniuose. Dalis klierikų, jų tarpe Antanas simpatizavo sukilėliams. Jis matė, kaip sukilėliai, ginkluoti iš dalgių nukaltais kardais ir bardankomis, apiplėšė konsistorijos kasą, vertė seminarijos darbuotojus pasirašyti, kad daugiau netarnaus caro valdžiai. A. Vienažindys buvo prie Varnelės kranto, kai sukilėliai vadovaujami Šimkevičiaus, upėje paskandino Varnių carinio asesoriaus Ciechanauskio kanceliarijos dokumentas. Sėdėdamas seminarijos kieme ant suoliuko, išgirdo veriančiu balsu rėkiant žmogų. Pasukęs į gatvę, pamatė į įvykio vietą skubant žmones. Miestelio centre barzduoti sukilėliai su rimbais plakė vyskupo Motiejaus Valančiaus malūnininką Barenką. Malūnininkas susirinkusių žodžiais buvo sumuštas už ilgą liežuvį. Jis miestelyje viešai kalbėjęs prieš sukilėlius.

Lietingą rudens pavakarę Antanas, eidamas gatve, matė, kaip raiti caro kazokai per miestelį varė būrelį sukilėlių. Vyrai buvo sumušti ir sukaustyti geležiniais pančiais.

Jaunuolių nepaprastai sukrėtė Varnių gaisras. Caro kareiviai, keršydami sukilėliams, vieną vakarą padegė keletą namų. Ugnis sunaikino dalį miestelio. Daugelis žmonių liko be pastogės, maisto ir rūbų. Tą naktį Antanas nesumerkė akių. Sukilimas padarė neišgydomą žaizdą A. Vienažindžio širdyje. Jaskoniškių viensėdžio Stauskų šeima aktyviai dalyvavo sukilime. Numalšinus sukilimą, tėvai su dukra Rože buvo ištremti į tolimą Samaros guberniją. Apie mylimos merginos ištrėmimą sužinojo grįžęs atostogų. Namiškiai papasakojo, kaip caro dragūnai plėšė Stauskų namus. Stauskas pasipriešinęs dragūnams. Už tai buvo sumuštas ir sukaustytas geležiniu pančiu. Rožė, apsikabinusi kriaušę, graudžiai verkė. Antanas, klausydamas pasakojimo, pergyveno.

Prašvitus rytui, apsilankė Rožės sodyboje. Aplinkui nė gyvos dvasios. Monotoniškai ošė seni medžiai. Kaime lojo šunys, girgždėjo šulinių svirtys. Sodyboje buvo liūdna ir nyku. Saulei tekant, vienišas sėdėjo mylimosios rūtelių darželyje. Apimtas ilgesio, kalbėjosi pats su savim. Šioje sodyboje pažino kiekvieną medį. Viskas čia buvo nepaprastai artima. Čia pražydo pirmasis jaunystės meilės žiedas. Antanui kažkodėl stipriai ėmė smaugti po krūtinę. Sukaupęs dvasinio pergyvenimo jėgas, atsiveikinęs su sodyba, grįžo namo.

Sumenkęs ir prislėgtas moralinių kančių, A. Vienažindys grįžo į Varnius baigti mokslą. Netekus mylimos merginos, nepaprasta jausmų kova vyko jaunuolio širdyje. Kaip ir anksčiau, nusiramimą rasdavo kūryboje. Ramiausia vieta kurti buvo didelė spinta, kur klierikai laikė drabužius. Niekam nematant, įlįsdavo į spintą ir užsidarydavo. Pasislėpęs tamsiame labirinte, svajodavo, dūšaudavo ir gailiai verkė. Kartais taip pergyvendavo, kad dantimis grieždavo. Kiekvieną kartą lindėdamas spindoje, mintyse sukurdamo naują dainelę. Vėliau tas eilutes užrašydavo į popieriaus lapelį. Gyvenimo tikrovės nesutarimas su dvasine poeto nuotaika visam gyvenimui išugdė nepaprastą jautrumą. Savo kūriniais jis parašė labai jautriai pergyvendamas. "Pats mačiau, - pastebi J. Žebrys, pirmasis Vienažindžio dainų leidėjas, - kaip sugraudintam giesmininkui ašaros per abu skruostus varvėjo ir kaip su rankove šluostėsi, nenorėdamas parodyti savo jausmų."

Amžininkų atsiminimuose A. Vienažindys turėjęs aukso širdį, kuri kėlusi poetui jausmus, žadinusi kurti dainas. Dažnai kurdavo su armonika rankose ir ašaromis akyse. Pavasarį pro atvirą langą žiūrėdamas į gėles ir medžius, su jais kalbėdavosi. Norėjo būti jų suprustas.

1864 m. A. Vienažindys vyskupo M. Valančiaus buvo išventintas kunigu. Kunigaudamas įvairiose Lietuvos parapijose, nepaleido plunksnos iš rankų. Jaunystės prisiminimais gyveno iki mirties. Prieš eilę metų Laižuvos miestelio seneliai šių eilučių autoriui papasakojo, kad būdami vaikai, 1892 m. rugpiučio mėnesį matė, kaip keletą dienų prieš mirtį vėžio ligos nukamuotas poetas sėdėjo prie atviro lango, pritardamas armonika dainavo: "Kaipgi gražus, gražus rūtelių darželis". Kalbėdami apie Antano Vienažindžio jaunystę, nepamirškime Rožės Stauskaitės. Juk ši mergina užgavo lyrinį jaunuolio akordą.

Knyga

Knyga begalinė, bekraštė,
Ji verčia ir verčia lapus,
Atžymi čia įvykius raštais,
Žmonijos kančias ir džiaugsmus.

Periodai, eros ir amžiai
Vis verčia šios knygos lapus,
Ir viskas, kas čia įrašyta,
Nedings, neišdils, nesupus.

Žmogau, dabartinis kūrėjau,
Pažvelk į sukurtus vaisius,
Nes knyga ir tau patikėjo
Užpildyti josios lapus.

K. ŽAKAVIČIENĖ

ALDONA PUIŠYTĖ

Vakaro tyloj

Šio vakaro tyloj rasotoj,
Kai tu artėji,
Kai prarajas visas užpusto
Sidabro mėnesienų sniegas,
Kai vienu lūpų palytėjimu
Jau suriša
Staiga užplūdęs guodžiantis švelnumas, —
Tariu sau:
Tegul paženklins mus dabar
Dvynių žvaigždyno ženklas,
Žaibų kardais tegul įrėš
Nebeisdildomas žymes,
Nes į ugniakuro bežvaigždę tamsą
Nupuolė jau
Liepsnanešė paparčių žarija. . .

Ir vėl banga...

Ir vėl žydra banga į pilkšvą krantą.
Ir žydros žvaigždės vėl į žolę krenta.
Vėl žiūri akys, švytinčios ir aiškios. . .
Nuvyto usnys, geliančios ir aitrios. . .
Toks aukštas skliautas. Vesk per kovo
lietų
tais vario tiltais ir sidabro lieptais.
Tebus vėl širdyje labai šviesu. . .
Snieguolės žiedas. . . Obelys. . . Esu. . .

O vieną sykį bus gražiausias prabudimas,
Svies vakarė
žvaigždė prie smilkinių, kaktoj — sudilęs
mėnuo,
Ir tavo, žeme, gundantys paveikslai blės
iš lėto
akyse. Prasmė liks didelė — mylėti: ji
mano amžinoji
po šituo žvangančiu dangum, po
šviesmečių tylėjimu
kraupiu, kai žvaigždę krentančią bedugnė
pasitinka. . .
O kitados žaibų nudeginta širdim
stovėsiu nuraminta.
Ir suks lizdus šešėliai mano plaukuose. . .
Ak, mano vasaros nueis, ir šerkšno aureolę
iškels naktis virš mėstančios galvos.
Tylėsiu,
ties amžinom verdenėm pasilenkus. Išliksiu
vaiko, vienintelio, ir balto — begalinio
lapo — prasmėje.

Naujos dainos — nauji Tarybų Lietuvos paukščiai

Užkukuok, gegutėle,
Mūs šalelėje linksmai,
Tegul greitai praeina,
Nuliūdimai, sunkumai . . .

Tokiais dainos žodžiais senovės Lietuvos darbo žmogus kreipėsi į savo mieliausią bičiulę-gegutę, prašė užkukuoti, kad pabustų iš miego visi žmonės, kad pražūtų caro priešpauža, vargai ir prašvistų skaisti laisvės aušra . . .

Gražūs paukščių čiulbėjimai, spalvingos plunksnos, žavinga gracija, judrumas, jų didžiausia šeimos meilė ir nepaprastas atsidaivimas jai, nuo senovės laikų atkreipė didelį žmogaus dėmesį. Jau pirmųjų žmonių buvo paukščių draugais. Senovės poetai gražiausiai apdainavo juos.

Dar penkis tūkstančius metų prieš mūsų erą, senovės meno kūriniuose, balandis buvo vaizduojamas, kaip taikos simbolis.

Svetur gyvenantys lietuviai, prisiminę savo mieląją gimtinę - Tarybų Lietuvą, maloniai prisimena žavingą lakštingalų suokimą, vieveversių, varnėnų bei kitų giesmininkų čiulbėjimą, balandžių ulbėjimą ir gandrų klebėjimą.

PAUKŠČIAI IR MŪSŲ GEROVĖ

Paukščiai ne tik mus linksmina ir maloniai nuteikia, bet jie turi labai didelę reikšmę ir žmogaus gerovei. Juk viena kregždė per metus sunaikina nuo pusės iki 1 milijono vabzdžių, gegutė per valandą sulesia iki 100 plaukuotų vikšrų, pelėda per metus sunaikina tiek pelių, kurios suėstų toną grūdų, o varnėnų šeima per dieną sunaikina daugiau kaip 350 įvairių vabzdžių.

Juodagalvė Sniegena pilkame gluosnyje

Gyvūnų tarpe paukščiai sudaro būtiną grandį, jie palaiko pusiausvyrą gyvūnijos pasaulyje ir prieštarauja piktnaudžiavimui kitų gyvūnijos klasių, ypačingai jie kovoja prieš vabzdžius ir kirminus. Jeigu nebūtų paukščių, tai kirminai ir vabzdžiai žemę padarytų baisia dykuma.

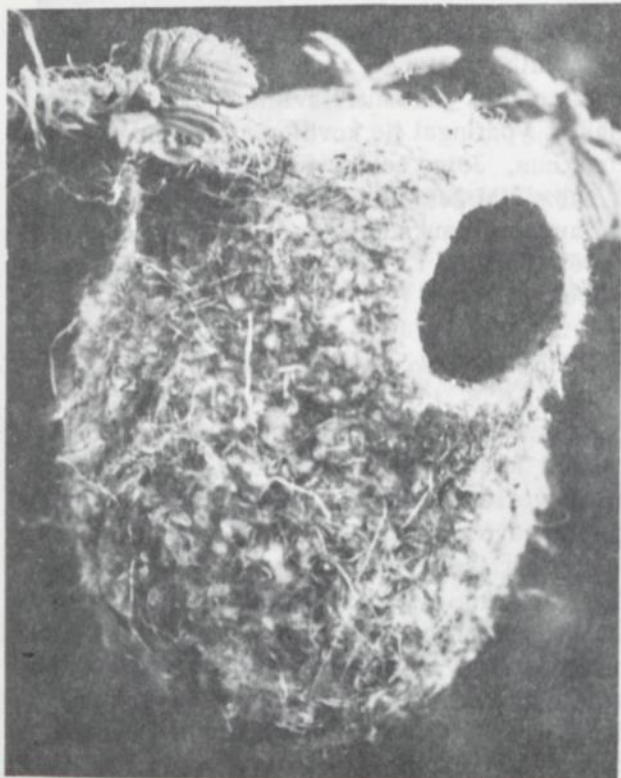
Dauguma paukščių labai naudingi žmonijai. Todėl Tarybų Lietuvoje paukščiai ypatingai globojami.

DIDELIS GAMTOVAIZDŽIO PAKITIMAS

Paskutiniame šimtmetyje Lietuvoje vyko ryškūs kraštovaizdžio kitimai: nusaustos menkavertės pelkės, durpynai, sureguliuotos upelių vagos, įruošti tvenkiniai, įkurtos naujos gyvenvietės, nauji galingi pramonės centrai, atsirado naujų želdinių plotai, pakito miškų vaizdas. Šie kraštovaizdžio kitimai turėjo įtakos ir paukščiams. Atsirado nauja milžiniška kolonija nebylių gulbių, kuri maždaug nuo 1960 m. yra didžiausia Europoje, pagausėjo kurtinių, tetervinių ir kitų miško paukščių.

Ryškiausi pakitimai įvyko paukščių, sugebėjusių prisiderinti prie kultūrinio landšaf-
to. Keleriopai pagausėjo kurapkų, dirvinių
vieversių, kikilių, strazdų, žaliukių, varnėnų ir
kitų. Paskutiniame dvidešimtmetyje Lietuvoje
apsigyveno ir naujos paukščių rūšys: remėza,
svilikėlis, dirvinis sėjikas, plaukikas, pa-
kiras, pilkoji antis, liepsnotoji pelėda, pietini-
nis purplelis, baltaskruostė žuvėdra bei dūmi-
nė raudonuodegė. Apie kai kurias iš jų noriu
parašyti plačiau.

Remėza-Remiz *pendulinus* L. - paukštelis
mažesnis už žvirblį, pilka galva, sprandu ir
kaklu, ruda nugara, juoda kakta bei galvos šo-
nais, labai panašus į uodeguotąją zylę, tik
trumpesne uodega, sveria 11 gramų. Ypač
įdomūs jų lizdai, kurie yra panašūs į laistytu-
vą. Lizdai sukami iš augalinių plaušų, stie-
bų, kristukų (gluosnių, tuopų drebulių), todėl
atrodo lyg būtų veilokiniai. (n. pav.). Reme-
zos atsinešę plaušų ar žabų stiebelių vieną
galą pritvirtina prie šakelės, o kitą laikyda-
mos snapelyje skraido apie šakelę ant kurios
sukamas lizdas. Lizdą paprastai pakabina
šakelės gale (viršūnėje). Patelė deda 5-6
baltus kiaušinėlius, o patinėlis tuo metu dar

Remėzos lizdas alksnyje

puošia, tvarko lizdelį ir prailgina landą kar-
tais net iki 4-8 cm. Pirmasis remėzos lizdas
Lietuvoje rastas 1959 m. Nemuno deltoje. Jį
aptiko Vilniaus V. Kapsuko Universiteto stu-
dentas Gediminas Tursa. Dabar remėza gana
paprastas paukštelis aptinkamas beveik visoje
Lietuvoje prie vandens telkinių esančiuose
želdiniuose. Viena iš didesniųjų jų kolonijų yra
netoli Vilkaviškio, Simanėliškių durpyne.

Svilikėlis-*Serinus canaria* L. - žymiai ma-
žesnis už žvirblį, gelsvai žalsvas paukštelis
su maloniu, truputį čirškiančiu balseliu, sve-
ria 13-14 gramų.

Svilikėlis yra miestų ir gyvenviečių želdinių
gyventojas. Pirmą kartą jo lizdas rastas Vil-
niuje dygiojoje eglėje (žmonių vadinamoje si-
dabrinėje eglėje), 1951 m. Dabar jau svilikė-
liai peri beveik visame Tarybų Lietuvos pajū-
ryje, o taip pat Šilutėje, Rietave, Kaune, Kap-
suke, Druskininkuose ir net Rokiškyje, taip,
kad gyvenviečių želdiniai pasipildė nauju ma-
loniu giesmininku.

Dirvinis sėjikas - *Pliuvialis apricarius* L. -
tai stibinuočių būrio atstovas, strazdo dydžio
su juosva, išmarginta geltonais taškais viršu-
tine kūno dalimi, ilgomis, pliku pastaibiu ko-
jomis. 1946 m. gegužės mėn. pastebėti keli
paukščiai Amalvo ežero pakraščiuose, 1959 m.
rasti perint Jurbarko miškuose esančiose
aukštapelkėse, 1960 m. birželio-liepos mėne-
siais - Artosios pelkėje, 1961 m. Kamanų pel-
kėje stebėtos net 62 poros sėjikų, dar vėliau
Tyrelių, Kartenos ir kt. pelkėse. Labiausiai
mėgsta klampias aukštapelkes arba pereinamo
tipo pelkes.

Plaukikas-*Phalaropus lobatus* (L) - stibi-
nuočių būrio atstovas beveik dirvinio vieversio
dydžio. Pirmą kartą Lietuvoje pastebėtas
Kauno mariose, ties Viršūžigliu esančioje
saloje 1962 m. vasarą. Kaip pasakoja Tado
Ivanausko vardo zoologijos muziejaus direkto-
rius Vytautas Skuodis, paukštelis visiškai
nekreipė dėmesio į stebėtoją ir tik bandant
paliešti ranka nuskrido. Vėliau plaukiką ste-
bėjo Vilniaus Valstybinio Pedagoginio instituto
doc. Vytautas Logminas Rytų Lietuvoje ir kt.

Liepsnotoji pelėda-*Tyta alba* (Scopoli). Tai
viena iš spalvingiausių Lietuvoje gyvenančių
pelėdų. Jos viršutinė kūno dalis melsvai pil-
ka, išmarginta retomis juosvomis dėmelėmis,
apatinė - oranžinė taip pat su tamsiomis smul-
kiomis sėmelėmis. Spalvos taip gražiai su-

derintos, kad atrodo jog paukštis aprėdytas puošniomis vualų primenančiomis medžiagomis - lyg "jaunamartė".

Pirmą kartą pastebėta Šiaulių ir Panevėžio apylinkėse, vėliau apie 1957 m. aptikta suvalkijoje ir kitur. Prof. T. Ivanausko nuomone ji plėsdama savo arealą į rytus dabar jau apsigyveno beveik visoje Lietuvoje.

Pietinis purplėlis - *Streptopelia decaocto* Friv. Tai visiškai nauja miestų ir gyvenviečių želdinių paukščių rūšis, papildžiusi laukinių karvelių šeimą. Iki šiol Lietuvoje gyvena 3 laukinių karvelių rūšys: karvelis keršulis, karvelis uldukas ir karvelis purplėlis. Visi jie yra miško gyventojai, tik karvelis keršulis jau peržengė tą ribą ir pradėjo lizdus krauti miestų bei gyvenviečių želdiniuose, kartais net greta gyvenamųjų namų augančiuose spygliuočiuose.

Naujasis ornitofaunos atstovas - pietinis purplėlis yra labai panašus į karvelį purplėlį, tik skiriasi nuo jo molio spalvos viršutine kūno puse ir juoda pūsmėnuliška skersine juoste ant kaklo. Gyventojai juos vadina miesto gegutėmis, nes beveik visus metus (išskyrus šalčiausias žiemos dienas) purplėlis skleidžia gana malonų tūtavimą kiek panašų į gegutės kukavimą. Pietiniam purplėliui taip Lietuvoje patinka, jog net žiemoti neskrenda į savo tėvynę (Balkanus). Pirmą kartą Lietuvoje pietinį purplėlį pastebėjo V. Kondratenko 1954 m. Tau-

ragėje. 1955 m. jau pastebėtas Kaišiadoryse, 1959-60 m. Kaune, Palangoje, Panevėžyje. 1959 m. stebėjome pietinio purplėlio lizdą Kaune, botanikos sode, dygiojoje eglėje, kuriam užaugo du jaunikliai. Iki šiol bene labiausiai jiems patiko Kaunas, kur žiemos metu susitelkia dideli pulkai. 1969 m. rudenį, spalio mėn. prof. T. Ivanauskas Istorinio muziejaus sodelyje suskaičiavo net 315 karvelių atskridusių nakvynės. Pietinis purplėlis labai taikus ir meilus paukštėlis, gerbiąs savo šeimą. Porėlės nariai neišsiskiria net ir žiemą. Jie nuolatos būna kartu, rinkdami maistą ar skraidydami, o nakčiai sutupia ant tos pačios medžio šakos beveik prisiglaudę šonais viens prie kito.

Greta savaiminio pasirodymo naujų paukščių rūšių Lietuvos medžiotojų ir žvejų draugija, atsivežė daug fazanų ir putpelių, bei kitokių paukščių, kuriuos augina specializuotuose ūkiuose tikslu gausinti medžiojamąją paukščių fauną naujomis rūšimis.

Gražiai čiulba paukščiai miškuose, soduose ir laukuose. Pasikeitė ir vargo dainų šalis - Tarybų Lietuva. Šiandien jos žmonės dainuoja džiugias dainas: "Renkasi jaunimas linkmas ir gražus, visur skamba dainos kolūkyje mūsų", dainuoja apie naują ir šviesų Komunistinį rytojų, apie savo gražią ateitį, visur girdisi gražūs paukščių pavasario balsai.

A. NAVASAITIS

A. GUČIŪNIETIS

Prisipažinimai

*Kai ateina vakaras
Ir žmonės meldžiasi saulei,
Kai skausmo nori paties aštriausio,
Kad vėl patikėtum savim,*

*Būki šalia.
Būki geras.
Būki tylus tarsis nuojauta,
Kad greitai nebeisim drauge,
Sunkus, kaip akmuo ant mano siaurų pečių...
Ir myléki tada mane
Šiaip sau,
Už nieką.*

J
A
S
U
K
A
I
T
Y
T
E

I

J
A
S
U
K
A
I
T
Y
T
E

V
I
D
M
A
N
T
E

*Kad būčiau tvirta,
Kad žvaigždėta naktim tikėčiau,
Kad iš naujo pažinčiau žodį —
Ištikimybė.*

II

*Aš nesu vienišesnė dėl to,
Kad nebūsi man draugas.
(Juk vis tiek šitą vardą neštum
iki pirmo gilesnio ežero.)*

*Tu žinai: aš juk laimės vaikas —
Kur prisėsiu, ten ir namai.*

*Man tik liūdna,
Kad mano širdį
Nori rišti ant balto kaspino
Ir nešioti tartum ordiną
Už pramanytas kovas.*

KOVA PRIEŠ GIRTAVIMĄ – TAI KOVA UŽ ATEITIES ŽMOGŲ

KAI NEBESUSTOJAMA . . .

Gyd. Valdas BANAITIS

Alkoholizmas — sudėtinga problema, kurią nagrinėja medikai, sociologai, teisininkai, psichologai, ekonomistai, biologai. Pats žodis „alkoholizmas“ yra daugiaprasmis. Plačiąja prasme — tai masinis alkoholio vartojimo reiškiny, girtavimo paprotys. Alkoholio vartojimas didėja visame pasaulyje, nors visur stengiamasi jį apriboti, tiek didinant kainas, tiek taikant įvairius draudimus. Alkoholio suvartojimas mūsų respublikoje per pastaruosius 10 metų taip pat padidėjo ir dabar kiekvienam gyventojui vidutiniškai tenka apie 10 l degtinės, 14 l vyno ir apie 30 l alaus per metus.

„Alkoholizmas“ siaurąja, medicinine prasme reiškia alkoholinę narkomaniją, savotišką alkoholinį invalidumą, priklausomybę nuo alkoholio, liguistą jautrumą jam. Pasaulinės sveikatos apsaugos organizacijos ekspertų komisijos pasiūlytas apibrėžimas taip skamba: „Alkoholizmas — tai lėtinė liga, pasireiškianti pasikartojančiu užsitęsiančiu gėrimu, kenkiančiu geriančiojo fizinei ir psichinei sveikatai, santykiams su kolektyvu, jo socialinei bei materialinei padėčiai“.

Alkoholis griaua visus tris žmogaus asmenybės aukštus: biologinį, psichinį ir socialinį, todėl alkoholizmas kaip liga yra bene pati sudėtingiausia iš žinomų medicinai. Vien tik „pirmajame aukšte“ — vidaus organuose — alkoholis žaloja 10 sistemų ir todėl turėtų kelti atitinkamą terapeutų rūpestį (kol kas alkoholizmu domisi tik kai kurie psichiatrai). Geriantieji 32 kartus dažniau serga gerklės ir burnos ertmės vėžiu. Nesaikingas gėrimas sukelia lėtinius gastritus, kuriais serga 60% alkoholikų, iki nulio sumažina skrandžio rūgštingumą, yra opaligės priežastis. Kas trečio alkoholiko kepenys padidėjusios, skausmingos, prastai išskiria tulžį. Alkoholizmo ryšys su kepenų ciroze toks glaudus, kad daugelyje šalių alkoholikų skaičius nustatomas pagal ciroze mirusių skaičių. Chirurgo ir psichiatro nerimą kelia ūmūs kasos uždegimai — alkoholiniai pankreatitai. Ilgalaikis alkoholio vartojimas nuslopina vidinę kasos liaukos dalį ir sukelia cukraligę. Alkoholikai 4—6 kartus dažniau serga plaučių uždegimu. 90% susirgusių pleuritu — girtuokliai. Ge-

riancijų tarpe ypač dažni lėtiniai bronchitai, kurių priežastis — alkoholinė plaučių liga. Seniai žinoma alkoholinė miokardopatija, pasireiškianti širdies skausmais, plikimo priepuoliais, nepastoviu kraujospūdžiu. Alkoholis žaloja inkstus, juos suraukšlėja. Girtavimas — dažna vyrų lytinio silpnumo ir prostatos uždegimo priežastis. Nors alkoholis ir atpalaiduoja geismus, tačiau pakerta nervinius laidus, reguliuojančius lytinę jėgą. Neuropatologams puikiai žinomi pacientai, kurie skundžiasi rankos arba kojos nejautra, nutirpimu, „skruzdžių bėgijimu“, pirštų nevaldymu, aštriais skausmais — tai juntamųjų ir judinamųjų nervų uždegimai (neuritai, neuralgijos, radikulitai). O kur alkoholiniai polineuritai, kurie baigiasi mirtimi arba paralyžiumi? Alkoholis sutrikdo harmoninę organizmo reguliaciją, išplauna iš organizmo kai kuriuos vitaminus bei mikroelementus, pakeičia kraujo sudėtį, o neįvairi mityba, nepilnavertis virškinimas dėl skrandžio, kepenų ir kasos negalavimų bei organizmo apnuodijimas alkoholio ir baltymų junginiais padidina organizmo jautrumą, sumažina jo atsparumą persilimams, infekcijoms bei odos ligoms. Visa tai — tiesioginės nesaikingo alkoholio vartojimo pasekmės, neskaitant gamybinio ir transporto traumatizmo, venerinių ligų ir kitų nemalonumų, susijusių su išgėrimu.

Girtuokliams dažnos būna smegenų traumos. Kas trečias pas narkologą atėjęs pacientas dėl smegenų sutrenkimo yra buvęs be sąmonės. Tačiau ir išvengusieji galvos traumų nėra niekuo laimesnesni. Visiems be saiko geriantiems palaipsniui vystosi nebeapatysomi smegenų pakitimai, primenantys sunkios galvos traumos pasekmes, — tai alkoholinė encefalopatija, dėl kurios pakinta charakteris, tiksliau, netenkama charakterio. Žmogus darosi savo nuotaikos ir atsitiktinumų vergu, pašalinės įtakos žaisleliu. Jo atmintis silpsta, dėmesys ir mąstymas tampa paviršutiniški, motyvai, anksčiau būvę reikšmingi, išblėsta, jis greit pavargsta ir išsenka, dėl menko nieko pernelyg susijaudina. Dėl alkoholinės encefalopatijos žmogus praranda sugebėjimą prisitaikyti prie nuolat besikeičiančių gyvenimo reika-

lavimų. Be to, alkoholinė encefalopatija — tai pagrindas atsirasti alkoholinei epilepsijai bei alkoholinėms psichozėms, pradėdant pavyduliavimo klaidėjimu ir baigiant baltąja karštlige, nuo kurios Prancūzijoje 1948 m. mirė 481 asmuo, o 1958 m. — net 4595. Matyt, medicinos pažanga nesusėja paskui girtavimo tempus. Toje pačioje Prancūzijoje, tame „vynuogių rojuje“, kur išgeriami rekordiniai alkoholio kiekiai, 1955 m. nuo alkoholizmo mirė 18 000 piliečių, o nuo antros socialinės ligos — tuberkuliozės — 13 500. Niujorke kasmet nuo persigėrimo miršta 5—6 tūkst. žmonių — tiek pat, kiek visoje caro Rusijoje.

Kol kas dar neaišku, kodėl vieni gali gerti nesisaugodami visą gyvenimą, o kiti per kelerius metus tampa alkoholikais. Taip pat mažai teištirta pereinamoji ir pradinė alkoholizmo stadijos. Dar neįmanoma tiksliai nustatyti, kuris žmogus gali tapti alkoholiku. Alkoholizmas — asmenybės liga. Vienas žmogus skiriasi nuo kito ir kiekvieno kelias į alkoholizmą skirtingas.

Alkoholizmo ašį sudaro narkomaninis sindromas (požymių kompleksas), kurio yra dvi pusės: priklausomybė nuo alkoholio ir pakitusi reakcija į jį. Priklausomybė nuo alkoholio, potraukis vartoti alkoholį pasireiškia pirmojoje — neurasteninėje — alkoholizmo stadijoje. Tokio žmogaus savijauta, darbingumas ir sveikata priklauso nuo alkoholio buvimo arba trūkumo. Psichinė priklausomybė nėra susijusi su konkrečiu narkotiku, tai greičiau narkomano poreikis koku nors vaistu pakeisti savo psichinę būklę, pagerinti savijautą. Fizinė priklausomybė — kai normaliai funkcinėi būklei reikalingas konkretus narkotikas, kurį pavartojus, iš karto pagerėja darbingumas, psichinė ir fizinė būseną. Išgėrimas tampa būtinas kaip fiziologinis aktas, prilygsta troškuliui, alkui, su kuriuo alkoholikas paprastai nekovoja.

Narkomaninė priklausomybė pasireiškia potraukiu, kontrolės netekimu ir abstinenciniu sindromu. Potraukis, šis pirmasis alkoholizmo požymis, iš pradžių būna net nesuvokiamas, pasireiškia tik kaip teigiamas nusiteikimas išgerti. Vėliau nuo tam tikros „kritinės dozės“ susilaikymas jau tampa problema, pagaliau atsiranda potraukis arba poreikis atsipagirti.

Kontrolės netekimas būna dvejetainis — arba alkoholikas nepajėgia susilaikyti nepaėragęs, arba nesugeba dozuoti išgeriamo kiekio — „išgerti tiek, kad būtų malonu, bet ne tiek, kad paskui būtų nemalonu“.

Kontrolės netekimas nėra absoliutus, todėl teisingai anglų psichiatras Glatas, sakydamas: „Tai nereiškia, kad alkoholikas jokių būdų negali sustoti, pradėjęs gerti, bet tai reiškia, kad jis gali nesustoti“. Kontrolė būtinai kiekybinė arba situacinė, kurios netekus nežinoma gėrimo saiko arba vietos ir laiko, nebepaisoma situacijų, kuriomis gerti negalima. Situacinės kontrolės netekimas būdingas vėlesnėms — narkomaninei ir encefalopatinei — alkoholizmo stadijoms, nors žemos kultūros asmenys gali jos neturėti iš pat pradžių.

Abstinencinis, arba pagirių, sindromas atsiranda dėl nervų sistemos reakcijos į alkoholio sutrikdytą nervinių procesų pusiausvyrą. Paprastosios pagirios, būdingos nealkoholikui, — tai bloga savijauta dėl apsinuodijimo neįprastomis alkoholio dozėmis, o abstinencija — tai nervinės įtampos būklė, prasidedanti alkoholiui pasišalinant iš organizmo. Jai būdinga nerimas, įtarumas, rankų pirštų, vokų, liežuvių, vėliau galvos ir viso kūno drebinimas, prakaitavimas, pykinimas, vėmimas, kartais viduriavimas, apetito sutrikimas (jo išnykimas arba padidėjimas iki vadinamojo „vilko apetito“), troškulys, širdies plakimas ir skausmai, galvos skausmai, kraujospūdžio padidėjimas, nemiga arba bauginantys sapnai. Vėlesnėse alkoholizmo stadijose atsiranda psichiniai sutrikimai — baimė, persekiojimo klaidėjimas, haliucinacijos, rankų ir kojų, ypač blauzdų ir pėdų traukuliai, epileptiniai priepuoliai, po kurių dažnai prasideda baltoji karštligė. Abstinencinis sindromas paprastai išsivysto alkoholizmo apogėjuje, nors kartais pasireiškia tik paskutinėje alkoholizmo stadijoje.

Pakitusi reakcija į alkoholį — tai visų pirma tolerancijos pasikeitimas, kurios pirmas požymis — apsauginio vėmimo refleksio išnykimas, leidžiantis išgerti vis didesnes alkoholio dozes, vis mažiau svaigstant. Įsigalint alkoholinei narkomanijai, priprantama prie vis didesnių alkoholio dozių, girtumas pasireiškia ne iš karto; iš pradžių pagerėja darbingumas ir kai kurios organizmo funkcijos. Padidėjusi tolerancija kurį laiką laikosi vienodame lygyje, o po kelių metų įprastos dozės pasidaro per didelės, greičiau svaigina, dėl to imama gerti dažniau, po kelis kartus per dieną, nuo stiprių gėrimų pereinama prie vyno ir alaus.

Kartu su tolerancija keičiasi ir pasigėrimo pobūdis bei girtavimo sistema. Alkoholiko pasigėrimui vis būdingesnis darosi vadinamasis „filmo trūkimas“, kai kitą dieną

neįmanoma prisiminti atskirų savo išgėrimo intervalų, nors ir sąmonė, ir orientacija tuo metu nebuvo sutrikusi. Keičiasi ir reakcija į alkoholį — geriant sukyla neigiami jausmai, pyktis, agresija, priešiškus, įtarumas, noras kažkur eiti, „atlikti žygdarbį“, mintys įstringa į vieną temą, kalbama apie vieną ir tą patį.

Alkoholizmui būdinga girtavimo sistemos evoliucija nuo epizodinio piktnaudžiavimo alkoholiu į pastovų, kai pertraukos daromos tik dėl išorinių aplinkybių — pinigų stokos, šeimininių ir darbinų konfliktų, kol pagaliau išsivysto vadinamoji dipsomanija — gėrimo priepuoliai, kai geriama tol, kol nusilpusi sveikata priverčia sustoti ir jau nebesinori daugiau gerti — nusilpimas nuslopina potraukį. Gėrimo priepuolis užtrunka kelias dienas, kartais savaitę. Tai alkoholizmo encefalopatinė stadija. Kai kurie alkoholikai šioje stadijoje geria nuolat, svaigdami nuo visai mažų dozių.

Alkoholinė encefalopatija lieka ir metus gerti. Pavojingiausi jos pasireiškimai — tai periodiškai, savaitingi arba kilę dėl jaudinimosi, režimo pažeidimų nuotaikos sutrikimai, nerimas, nemiga, silpnumas, sapnai apie išgėrimą, negalėjimas susikaupti, potraukis alkoholiui — vadinamoji pseudoabstinencija (sausos pagirios). Gali būti tiesiog bloga nuotaika, irzlumas, nuovargis, depresija, nepasitenkinimas, pykčio priepuoliai — vadinamoji disforija.

Dėl biologinių, psichologinių ir socialinių sutrikimų keičiasi alkoholio charakteris, vyksta asmenybės psichopatizacija, kurios skiriami keturi tipai. Pats dažniausias psichopatizacijos tipas yra asmenybės astenizacija — žmogus tampa jautrus, nepastovios, dažniausiai blogos nuotaikos, sunkiai prisiverčia dirbti, greit išsiblaško, išvargsta, daro pertraukas, dirba pagal principą — „kas sunku, tas neįdomu“, neturi ištvermės bei atsakomybės, jo jausmai paviršutiniški. Dažnai jis skundžiasi įvairiais negalavimais, skausmais, pykinimu, sunkumu, svaigimu, nemiga. Šiais negalavimais dažnai teisingai išgerti.

Eksplozyvinė psichopatizacija pasireiškia pusiausvyros netekimu ir pykčio priepuoliais dėl menko nieko. Susijaudinęs toks žmogus „neatsako už save ir nieko neatsimena“, tačiau greit išsenka ir atsipeikėjęs „gailisi to, ką padarė“. Dėl jo „biauraus charakterio“ ir nesugyvenimo neišvengiami dažni skandalai šeimoje ir darbovietėje. Savo girtavimą jis aiškina įvairiais nemalonumais, skriaudomis ir nervų tampymu.

Isterinė psichopatizacija išryškina žmogui ypatingą reiklumą kitiems, tik ne sau. Toks alkoholikas stengiasi sudominti kitus savo asmeniu, sukelti gailėtį. Jo elgesiui būdinga vaidyba, pozavimas, savęs dallinimas, gyrimasis.

Apātinė psichopatizacija — tai viskam abejingumas, tingumas, iniciatyvos ir interesų nebuvimas. Vlenintelis tokių alkoholikų poreikis — išgėrimas. Kompanijos ir draugų jiems nereikia, darbui jie neturi jėgų ir energijos.

Toliau girtaujant, kartu su alkoholine encefalopatija vystosi asmenybės degradacija (moralės, intelekto smukimas, jausmų šurkštumas ir nevaldymas), vedanti į invalidumą be jokios perspektyvos. Nusilpsta atmintis, atbunka mąstymas, susiaurėja interesai, sunku susikaupti ir mobilizuotis, nustojama orientuotis, kas leistina vienoje ar kitoje situacijoje, dingsta bet kokie socialiniai jausmai — taktas, drovumas, prierašumas, lieka tik egoizmas. Nuotaika nuolat svyruoja nuo ašarų iki alkoholinio humoro. Alkoholinės degradacijos yra du tipai: dirglusis ir vangusis. Pirmieji nepakelia jokių aštrių dirgiklių, iki smulkmenų priekabūs, visiškai nesusivaldantys, nesugyvenami, nuolat konfliktuojantys ir greit supykdomi, o iš piktumo „privalantys“ gerti. Antrieji pasižymi geraširdiskumu, nerūpestingumu, visišku neatsakingumu arba nuolatiniams skundais dėl įvairių fizinių negalavimų.

15% alkoholikų gerdami susergera alkoholinėmis psichozėmis. Tai irgi encefalopatijos apraiška. Narkomaninei stadijai būdingos ūmios, sunkios, greit praeinančios, bet pavojingos gyvybei psichozės, tuo tarpu paskutinėje stadijoje dažnai išsivysto lėtinės, užsitęsiančios psichozės, dažnai pereinančios į silpnaprotystę.

Jau vien tik medicinine, siaurąja, prasme alkoholizmas — didžiulė problema. Ką gali padaryti gydytojas? Medicina nežino būdų išgydyti alkoholiką, kad jis galėtų išgerti taip, kaip visi, be nemalonių pasekmių. Bet ji gali padėti alkoholikui išvengti garantuotos pražūties, sudaryti jam galimybės gyventi be alkoholio.

TSKP Centro Komiteto ir TSRS Ministrų Tarybos nutarimai dėl kovos su alkoholizmu sustiprinimo paskelbė griežtą kovą girtavimui. Alkoholizmas turi būti išgyvendintas. Tam yra visos prielaidos mūsų santvarkoje. Kova prieš girtavimą — tai kova už ateities žmogų.

Iš „Mokslas ir gyvenimas“

(1972, Nr 9)

PAUL SIMONS

EVOLIUCIJOS PASLAPTYS

IŠ KNYGOS "SIMPOZIUMŲ UŽRAŠAI"

Priešais senus kadaise buvusius karaliūrūmus plevėsavo ant laibų aukštųjų plieninių karčių daugelio valstybių vėliavos. Čia vykotarptautinis evoliucijos studijų kongresas.

Kodėl mokslininkai aptarti evoliucijos klausimams pasirinko būtent senus karaliūrūmus? Negi todėl, kad priešais stūksančioje aikštėje kažkada buvo deginami eretikai, panašūs į Džordaną Bruną, gynę akivaizdžiausias mokslo tiesas, nesiderinančias su tuometiniu bažnyčios mokymu.

Nuo to laiko daug kas pasikeitė. Šiuose karaliūrūmuose seniai nebegyvena joks monarchas. Salės paverstos muziejais. Karalienių buduarus lanko margiausias turistų voros.

O bažnyčia? Ji pripažino net evoliucijos teoriją. Bibliškąjį žmogaus sukūrimą iš molio liepia suprasti jau ne pažodžiui, o simboliškai.

Kongreso posėdžiai vyksta keliose salėse. Aš pasirinku įdomiausių mokslininkų pranešimus.

Clara Hellmesberger, šveicarietė, sudėtinga biologijos terminų kalba dėsto gyvybės atsiradimo hipotezes. Mintyse tą savotišką mokslinę frazeologiją aš pats sau verčiu į paprastą populiarią visiems suprantamą kalbą.

Kas yra gyvybė? Kas yra gyvos medžiagos ląstelė?

Tai milžiniška laboratorija su nepaprastai sudėtingais kompiuteriais. Tai gigantiškas chemijos konglomeratas, valdomas tobuliausiai kibernetikos principais. Sunku įsivaizduoti, kad ta mažytė medžiagos dulkelė yra lyg koks sudėtingiausias pramonės agregatas. Ji priima įvairių įvairiausias medžiagas iš aplinkos, vienas absorbuoja, o kitas išmeta lauk. Kartu ji apdoroja srautą gaunamos informacijos. Mažyčiai plazmos kūneliai, valdomi elektrinių krūvių, laksto ląstelės ruime kaip manevruoją traukiniai milžiniškoje prekių stotyje, klyksi kaip sudėtingiausių skai-

čiavimo mašinų signalai, priima ir siunčia instrukcijas gretimoms ląstelėms, palaiko su jomis nuolatinį kontaktą. Ir svarbiausia yra tai, kad celė veikia, turėdama savyje milžiniškos energijos šaltinį, turi milžinišką pasipriešinimo jėgą, nesileidžia aplinkos nužudoma, suardoma. Ir kokia galia pasižymi ląstelės ypatybė daugintis, plėstis, organizuoti pasyvią aplinkos medžiagą, paversti ją tobulai funkcionuojančiu gyvu organizmu.

Ir šitie procesai vyksta kad ir tokioje kietoje it akmuo kaulo ląstelėje! O kokią fizinę galią išvysto, savo pavidalą keisdamos, raumenų celės. Iš kur atsiranda toji gyvybės energija? Iš judančių atomų? Juk atomai, sukibę į tobulus kristalus, tos energijos neišgauna!

Gal čia veikia koks kaleidoskopo principas? Juk kaleidoskopo veidrodžiai padeda atsirasti nuostabiausioms simetrinėms kombinacijoms! Gal gamtoje veikia kažkokios paslaptingos kaleidoskopinės jėgos? Gal jos ir padėjo sukurti tą didingąjį gyvybės ląstelės agregatą?

Pasidėjęs prieš save bloknotą, kitą dieną sėdžiu pailgoje salėje, kur skaitomuosiuose pranešimuose nagrinėjami gyvybės formų tobulėjimo klausimai. Bet, išsėdėjęs beveik iki pietų, mano pieštukas taip nieko ir neužrašė, - pernelyg abstraktūs buvo svarstymai eilinio žurnalisto nuovokai.

Užtat mane sužavėjo pranešėjas, palietęs kovos už būvį problemą. Oscar Thompson, lieknas anglas su ruda barzdele, dėstė savo temą aistringai.

Kovą už būvį jis skyrė į dvi fazes: pavienę kovą ir grupinę kovą. Grupinė kova už būvį sudarė sąlygas atsirasti naujoms individų ypatybėms. Jei pavienėje individų kovoje klasta, apgaulė, dengiamoji spalva buvo pagrindiniai ginklai, tai grupės viduje klasta ir apgaulė tapo stabdžiais į grupės drausmę ir vienybę, ir šios kovos priemonės turėjo savaime atrofuoti

grupės individų tarpusavio santykiuose. Tačiau klasta ir apgaulė ir toliau liko kaip grupės ginklai kovoje su kita grupe. Kad grupė taptų stipresnė, jos viduje turėjo išivyrauti naujas principas: "Vienas už visus, visi už vieną!"

Po Thompsono kalbėjęs pranešėjas vaizdžiai papasakojo apie visuomeninius vabzdžius. Dramatiškai skambėjo jo žodžiai kai jis atskleidė, koks karas įvyksta tarp skirtingų rūšių skruzdžių, kai vienos išsiruošia apiplėšti svetimo skruzdėlyno, kad, pasivogusios baltų lėliukių, galėtų sau išsiauginti vergių.

Pasirodo, jau milijonus metų prieš vergovinę romėnų santvarką egzistavo karingi individai, kurie nieko neveikė, tik rūpinosi, kaip ginklu įsigyti vergų, kurie nudirbtų visus darbus. Skruzdės mūšyje elgiasi visai kaip ir žmonės: kanda į pavojingiausią vietą, žudo savo priešininkus kuo racionaliausiu metodu, panaudodamos tam turimas priemones.

O koks įdomus bičių gyvenimas! Jos turi savotišką kalbą, gali informuoti kitas bites, kokiame miško plote aptikti gausiai nektaro turintys žiedynai.

Ir koks nuostabus darbo pasiskirstymas! Vienos neša žiedadulkes, kitos jas perdirba į medų, trečios augina jaunąją kartą, ketvirtos su geluoniais stovi prie avilio sargyboje ir, pasirodžius plėšriosioms širšėms, kaunasi, daugeliui iš jų žūstant.

Tranai, kurie nieko neveikia, išmetami iš avilio lauk ir ten turi mirti.

Kokia nuostabi, tvarkingai disciplinuota valstybė! Kaip daug ko galėtų iš jų pasimokyti žmonės! Pareigos atlikimas - pirmoje vietoje. Ir evoliucija buvo tokia protinga, kad apsaugojo jas nuo siautulingo sekso, nuo bereikalingo energijos švaistymo!

Bet visuomeniniai vabzdžiai neturi proto. Visa ta tobula vidinė santvarka remiasi vien instinktais!

Daugiausia publikos susirinko pasiklausyti Vienos mokslininko Christoph Ritter, kuris lietė instinktų ir proto santykiavimą žmogaus psichikoje.

Jis teigė, kad pagrindiniai žmogaus troškimai yra instinktų pobūdžio. Pavyzdžiui, tiesos troškimas yra instinktyvus. Žmogus negali netrokšti teisingumo. Juk koks impulsyvus teisingumo troškimas pastebimas vaikuose!

Veržimasis bendrauti su kitais, kurti, gerinti savo buitines sąlygas - taip pat instinktyvus. Ir noras likti nors iš dalies nemirtingam savo veikla irgi to paties pobūdžio.

Proto sprendimai dažnai susikerta su šių instinktų imperatyviniu diktatu. Protas dažnai pasiduoda žemesniems pavienės kovos už būvį instinktams, kurie kartais pasireiškia stipriau, negu grupinės kovos instinktai. Įvyksta dvejų instinktų konfliktas. Ir kai protas palaiko pavienės kovos arba individualistinius instinktus, grupinės kovos instinktai ima maištauti.

Žmogaus psichika - tai amžinas dvejų instinktų kovos laukas. Abieji instinktai stengiasi palenkinti savo pusėn protą, padaryti jį savo sąjungininku.

Bet kodėl gi protas ne visada stoja pažangos, evoliucijos, grupinės, tobulesnės, kovos instinktų pusėn?

Ar todėl, kad individualistiniai instinktai pasirodo stipresni? Kad, paklusdamas tiems instinktams, žmogus gali tuoj pat patirti apčiuopiamą realų juslinį malonumą? Pasmaguriuoti palepinti gomurį, pasiduoti pasyviai iš žemesniosios prigimties paveldėtam tingėjimo norui, pasismaginti seksualiniais pomėgiais? O atpildas už paklusimą grupinės kovos instinktams protui dažnai lieka miglotas, jie reikalauja atsižadėti smaguriavimo, paklusti vidinei grupės drausmei.

Gal žmonija tebegyvena tik grupinės kovos instinktų išsivystymo apiausri? Gal žmogus savo instinktais kol kas, deja, tebėra daugiau keturkojė, o ne dvikojė būtybė? Gal šia kryptimi evoliucija tebežengia tik pradinius žingsnius?

Tačiau yra akivaizdu, kad grupinės kovos impulsai yra pažangos stūmėjai. Tik kolektyvinės kovos už būvį dėka žmoguje išsivystė tokios ypatybės, kaip solidarumas, savidrausmė, pasiaukojimas.

Kongrese neapsieita ir befantastikos. Olandas Birdo Hagenas kalbėjo apie galimas evoliucijos kryptis ateityje.

Galimas daiktas, kad žmogaus smegenys gali išsivystyti iki tokio laipsnio, jogą pavyzdžiui, jos įstengs suvokti laiko ir erdvės begalybės sąvokas.

Iš kosmoso sugaunamų signalų iššifravimas galėtų atskleisti be galo daug paslapčių.

O dėl mūsų civilizacijos jis pareiškė optimistiškiausių spėlionių. Prasidėsianti amži-

nos taikos era. Bus visuotinai įsivesta šalia nacionalinės pasaulinė nepaprastai tobulai sukurta racionali kalba. Bus imtasi eugenikos priemonių skubiai pagerinti fizinę žmonijos struktūrą, pasiekti, kad būtų gimdomi gambiausi ainiai, donorinio apvaisinimo, tai yra, pakvietus būti apvaisinimo donorais tobuliausius individus (vyrus ir moteris).

Svajoti, žinoma, galima. Tačiau vakare, eidamas su kolega iš Australijos per niūrią senovinę aikštę, nenoromis prisiminiau čia liepsnojusius kadaise laužus. Kokia tragiška mirtimi turėjo žūti daugelis svajotojų mokslininkų! Ar jų mirtys buvo neišvengiamos? Ar tie didvyriai nors dalinai įsivaizdavo, kokia

ateitis laukia žmonijos, kada kalavijai bus perkalti į Žagres visame pasaulyje? Kodėl pasaulėžiūrinių dogmų ledams pralaužti praeityje vis reikėdavo aukų? Juk turi ateiti toks laikas, kada kova už pažangą reikšis vien tai-kiomis idėjinų ginklų priemonėmis!

Kai po kelių dienų evoliucijos studijų kongresas baigė darbą, apgailėstavau, kad neteko išklaudyti pranešimų, kuriuose buvo liečiami instinktų ir religinių įsitikinimų klausimai, nagrinėjami jų tarpusavio santykiai.

Tačiau kažkodėl tikėjau, kad pateksiu į atskirą simpoziumą, skirtą panašiam problemų kompleksui.

Iš anglų kalbos išvertė
J. S.

LD Reikalai

(Atkelta iš 32 puslapio)

Toliau, numatome knygą "Emigranto dalis", kuri dabar ruošiamą sudėtingų autorių. Joje bus iš apsakymų ir romanų ištraukos apie užsienio lietuvių gyvenimą anksčiau ir dabar. Šia knygą gal gausime už 1974 metus.

"ŠVIESA"

Lietuvos draugai gražiai atsiliepia apie mūsų žurnalą "Šviesą". Jų nuomone, šį žurnalą leisti yra vienas iš svarbiausių Draugijos užmojų. Tik gal būt, kritiškai žiūrint, jame negana turime raštų iš Amerikos. Bet čia mūsų pačių kaltė. Turime narių, kurie gali paruošti gerų raštų, bet kaip nors neprisirengia į savo Draugijos žurnalą parašyti.

Kalbant apie "Šviesą", noriu pasidalinti su nariais vienu laišku, kurį šiomis dienomis tik gavome nuo kanadiečio nario Povilo Pajuodžio iš London, Ontario. Jis rašo:

"Man 'Šviesos' žurnalas labai patinka, ir aš jį skaitau nuo pat jo išėjimo. Skaitau jį su dideliu įdomumu. Kai ku-

riuos idomesnius raštus perskaitau syki kitą, pastudijuoju. 'Šviesos' žurnalas yra Lietuvių Literatūros Draugijos apšvietos kelrodys į šviesesnę, geresnę ir gražesnę visos žmonijos gyvenimą. Garbė jums visiems! Linkiu ir toliau sėkmingai darbuotis tame kilniame darbe".

Smagu išgirsti iš narių jų nuomones apie mūsų Draugiją, apie mūsų žurnalą, apie duodamas knygas.

DRAUGIJOS REIKALAI

Jau 1973 metai peržengė į antrąją pusę, o mes dar turime daug narių, kurie nespėjo užsimokėti narinių mokesčių. Kalbant apie tai noriu paminėti mūsų garbingą, didžiausią St. Peterburgo 45 kuopą, kuri turi virš 250 narių. Štai jau beveik visų narių mokesčiai prisiųsti į Centrą. Dabartiniu laiku šios kuopos sekretorės pareigas eina gabioji buvusi ilgametė worcesterietė Domicelė Lukienė.

Kaip lengva būtų Centre, jeigu visos kuopos pasektų St. Peterburgo kuopos pavyzdį!

LLD *Druskininkai*

IEVA MIZARIENĖ, Centro Sekretorė

PLANAI

1975 JUBILIEJINIAMS METAMS

Rugpjūčio 6 d. Lietuvių Draugijos Centro Komitetas plačiai svarstė kaip geriau, sėkmingiau minėti mūsų taip brangios Draugijos 60-metį.

Pirmiausia išleisime Almanachą, kuriame bus apibūdinti svarbesnieji mūsų Draugijos istorijos bruožai. Čia mūsų kolonijų draugai galėtų ateiti į pagalbą. Kviečiame narius parašyti iš savo vietovių veiklos, o ypačingai iš praeities kuopų gyvavimo veiklos. Gal turite nuotraukų. Prisiųskite. Medžiaga bus panaudota Almanache.

Numatoma 1975 vien tik iš LLD narių grupės ekskursija į Lietuvą. Dar nežinome kiek tų grupių bus galima turėti, tad prašome iš anksto šiuo klausimu pagalvoti, ir, kaip greit galima, pranešti Centru, užsisakyti vietą. Lietuvon vyksime kaip svečiai.

Draugai Lietuvoje irgi ruošiasi paminėti šią svarbią mūsų Draugijos sukaktį.

ŠIEMS METAMS KNYGOS

Už 1973 metus Komitetas mano pasirinkti Raimondo Kašausko knygą "Taip arti laimės". Tai knyga apie šiandieninį kolūkinį gyvenimą Lietuvoje.

Raimondas Kašauskas yra jaunesniosios kartos rašytojas. Būdama Lietuvoje jį sutikau Druskininkuose. Abu tuo pačiu laiku ilsėjomės Dainavos sanatorijoje. Tai buvo proga su knygos autoriumi artičiau susipažinti.

BRONIUS AKSTINAS

Glimpses of LITHUANIA

Angliškai skaitantiems nariams duosime Broniaus Akstino knygą "Glimpses of Lithuania". Ši knyga 235 puslapių, su nuotraukomis, patiks mūsų Amerikoje gimusiems - augusiems nariams. Joje yra šeši skyriai, kurie apima Lietuvos geografiją, žmones ir miestus, istorinius bruožius, valstybinę sistemą, tautos kalbą, kultūrą, mokslą ir nacionalinę ekonomiką.

(Tąsa 31 puslapy)